

עין משפט
נר מצוה

רבי זעירא סבר לקרובה. קרובה הוא הפסוק שאומרים בעצת קורח
כס"ג צמודים כדלקמן מודים אנתו לך וכו' ודוגמתו ברכה. פ' אמור
בפסוק ולקחתם לכם מזה מכל אבקה וכול דוזה קריי ומי ופיטון
ודרשן ופי' בערוך קרוב ופיטון כלומר דהצ"ג דר' זעירא אמר דלון
היוצב כ"ס צמודים צלבר ולא כבוף
הבכרם מכל מקום היה מחמיר על
עלמו ומאריך פסוקים המודים שאומר
כדי לשמוע עם ה"ט מתלה וכו'.

רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשווח עמו
ה' תחלה וסוף: ר' יסא כד סליק לרבה חזרתון
תנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא
שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם
ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייה
בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם
ר' סימאי מודים אנתו לך אדון כל הבריות
אלוה הוהשבות צנור עולמים חי העולם יוצר
בראשית מחיה מתים שהחיינתו וקיימתו וזכיתו
וסייעתו וקרבתו להודות לשמך בא"י אל
ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב *מודים
אנתו לך שאנו חיבינן הודות לשמך תרונה
שפתיה בך אומרין לך ונפשי אשר פדית בא"י
אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי
אחא הודייה ושבה לשמך לך גדולה לך גבורה
לך תפארת יידי צרון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו שהסמכנו מנפליחינו ותוקפנו מכפפתינו
כי אתה סופך גופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים
ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא
אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך
בריכה כי לך תכרע כל בך תשבע כל לשון
לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח והודו
כי כל בשמיה ובאורי לך ה' הממלכה והמתגשא
לכך לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל
בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחוק לכל
ועוה אלהינו מודים אנתו לך ומהללים לשמך תפארתך בכל לב ובכל נפש
משתחיים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שציל עני מחוק ממנו ועני ואביון
מגדלו בא"י אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן י אמרין כוהנן. ואית דאמרי
או הדא או הדא. תני *ובלברד שלא ישווח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה

ר' יוחנן הוה פטביר אלו שמועין יותר מדאי ור' חייה בר בא אמר לא היה
נוכח ר' יוחנן להטביר בשביל כך אלא גער בהם שלא ישווח בן: אלו
ברכות שפוחין וכו'. תוספתא בפ"ק: כגון ק"ט. כלומר ברכה הסמוכה
לק"ט. וכך סמוי במוספתא ולא גרים עם ותפילה ולפי גי' הספר י"ל
דלפני ברכה שלאחר ק"ט הסמוכה
לפניה קאמר דהוי כעני ברכה
הסמוכה לחבירה לאותה שלפני
ק"ט דלא מיתבחה ק"ט הסמוך כיון
הברכות בשבילה תקנו: הרי
גאולה. ברכה אשר גאלנו
אומרים לאחר הלל צלילי פסח
והלא סמוכה היא לברכה הלל ואש"ה
היא פוחתה בברוך: שנייה היא.
אשר גאלנו דהאמר ר' יוחנן
בשלל אש שמע צבית הכנסת
כמו שנהגין הספרדים לאומר
אשר תפילה ערצות ולא וסבן אין
לך הויך לברך עליו צבית הכנסת
ולפיכך תקנו אורה בפסוטה לעולם:
והא סופה. שהיא פוחתה בברוך
וקס"ד הודאה בעלמא היא ולא היא
אלא כחמבע הקלר ככרחה הפירות
ואמאי חומתין בה בברכה: א"ל שתיס
הנה. ברכה הגאולה ו' לאו ברכה אחת
היא אלא דטלנת שתי גאולות אחת
לדבא בקסת רחמים על העמול כן כ'
אלהיו יגיענו לעמדים וכו' ותכל
על סן הפסחים וכו' ואמת הודאה
לשעבר

רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשווח עמו
ה' תחלה וסוף: ר' יסא כד סליק לרבה חזרתון
תנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא
שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם
ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייה
בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם
ר' סימאי מודים אנתו לך אדון כל הבריות
אלוה הוהשבות צנור עולמים חי העולם יוצר
בראשית מחיה מתים שהחיינתו וקיימתו וזכיתו
וסייעתו וקרבתו להודות לשמך בא"י אל
ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב *מודים
אנתו לך שאנו חיבינן הודות לשמך תרונה
שפתיה בך אומרין לך ונפשי אשר פדית בא"י
אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי
אחא הודייה ושבה לשמך לך גדולה לך גבורה
לך תפארת יידי צרון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו שהסמכנו מנפליחינו ותוקפנו מכפפתינו
כי אתה סופך גופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים
ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא
אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך
בריכה כי לך תכרע כל בך תשבע כל לשון
לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח והודו
כי כל בשמיה ובאורי לך ה' הממלכה והמתגשא
לכך לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל
בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחוק לכל
ועוה אלהינו מודים אנתו לך ומהללים לשמך תפארתך בכל לב ובכל נפש
משתחיים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שציל עני מחוק ממנו ועני ואביון
מגדלו בא"י אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן י אמרין כוהנן. ואית דאמרי
או הדא או הדא. תני *ובלברד שלא ישווח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה

רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשווח עמו
ה' תחלה וסוף: ר' יסא כד סליק לרבה חזרתון
תנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא
שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם
ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייה
בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם
ר' סימאי מודים אנתו לך אדון כל הבריות
אלוה הוהשבות צנור עולמים חי העולם יוצר
בראשית מחיה מתים שהחיינתו וקיימתו וזכיתו
וסייעתו וקרבתו להודות לשמך בא"י אל
ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב *מודים
אנתו לך שאנו חיבינן הודות לשמך תרונה
שפתיה בך אומרין לך ונפשי אשר פדית בא"י
אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי
אחא הודייה ושבה לשמך לך גדולה לך גבורה
לך תפארת יידי צרון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו שהסמכנו מנפליחינו ותוקפנו מכפפתינו
כי אתה סופך גופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים
ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא
אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך
בריכה כי לך תכרע כל בך תשבע כל לשון
לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח והודו
כי כל בשמיה ובאורי לך ה' הממלכה והמתגשא
לכך לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל
בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחוק לכל
ועוה אלהינו מודים אנתו לך ומהללים לשמך תפארתך בכל לב ובכל נפש
משתחיים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שציל עני מחוק ממנו ועני ואביון
מגדלו בא"י אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן י אמרין כוהנן. ואית דאמרי
או הדא או הדא. תני *ובלברד שלא ישווח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה

גליון
הש"ס

פ' ברכה
פ' ברכה
פ' ברכה

פ' ברכה
פ' ברכה
פ' ברכה

פ' ברכה
פ' ברכה
פ' ברכה

פ' ברכה
פ' ברכה
פ' ברכה

מראה הפנים

רבי זעירא סבר לקרובה. קרובה הוא הפסוק שאומרים בעצת קורח
כס"ג צמודים כדלקמן מודים אנתו לך וכו' ודוגמתו ברכה. פ' אמור
בפסוק ולקחתם לכם מזה מכל אבקה וכול דוזה קריי ומי ופיטון
ודרשן ופי' בערוך קרוב ופיטון כלומר דהצ"ג דר' זעירא אמר דלון
היוצב כ"ס צמודים צלבר ולא כבוף
הבכרם מכל מקום היה מחמיר על
עלמו ומאריך פסוקים המודים שאומר
כדי לשמוע עם ה"ט מתלה וכו'.

פירוש מבטל ספר חרדים

כפוך כוהלים אין צריך לשמוע עם טעם נכונ. רבי זעירא סבר לקרובה. קרובה הוא הפסוק שאומרים בעצת קורח
כס"ג צמודים כדלקמן מודים אנתו לך וכו' ודוגמתו ברכה. פ' אמור
בפסוק ולקחתם לכם מזה מכל אבקה וכול דוזה קריי ומי ופיטון
ודרשן ופי' בערוך קרוב ופיטון כלומר דהצ"ג דר' זעירא אמר דלון
היוצב כ"ס צמודים צלבר ולא כבוף
הבכרם מכל מקום היה מחמיר על
עלמו ומאריך פסוקים המודים שאומר
כדי לשמוע עם ה"ט מתלה וכו'.

רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשווח עמו
ה' תחלה וסוף: ר' יסא כד סליק לרבה חזרתון
תנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא
שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם
ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייה
בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם
ר' סימאי מודים אנתו לך אדון כל הבריות
אלוה הוהשבות צנור עולמים חי העולם יוצר
בראשית מחיה מתים שהחיינתו וקיימתו וזכיתו
וסייעתו וקרבתו להודות לשמך בא"י אל
ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב *מודים
אנתו לך שאנו חיבינן הודות לשמך תרונה
שפתיה בך אומרין לך ונפשי אשר פדית בא"י
אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי
אחא הודייה ושבה לשמך לך גדולה לך גבורה
לך תפארת יידי צרון מלפניך ה' אלהינו ואלהי
אבותינו שהסמכנו מנפליחינו ותוקפנו מכפפתינו
כי אתה סופך גופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים
ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא
אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך
בריכה כי לך תכרע כל בך תשבע כל לשון
לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח והודו
כי כל בשמיה ובאורי לך ה' הממלכה והמתגשא
לכך לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל
בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחוק לכל
ועוה אלהינו מודים אנתו לך ומהללים לשמך תפארתך בכל לב ובכל נפש
משתחיים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך שציל עני מחוק ממנו ועני ואביון
מגדלו בא"י אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן י אמרין כוהנן. ואית דאמרי
או הדא או הדא. תני *ובלברד שלא ישווח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה

גליון ירושלמי - ברכות
בין קמא ה"ה

ס' תקפ"ה

וגו' וראייתם מירושלמי סוף פרק קמא דברכות². ועיינתי שמה, ונראה בעיני ששגגו בפרשת
 הירושלמי. והמשנה ממנהגינו הפסיד, כי כתוב בתשובות הגאונים³ מה שאין מברכין
 על קריאת הלל בלילי פסחים⁴ משום שמפסיקים במעודה, ושני פעמים לא
 לברך ברכה אחת על מצוה אחת. והכי גרסינן בירושלמי⁵ כל הברכות פותחים בהם
 בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה כגון קריאת שמע ותפלה אין פותחים בהם
 בברוך התיב ר' ירמיה הרי גאולה שנייא היא דאמר רבי יוחנן הלל אם שמעת בבית
 הכנסת יצא התיב ר' אלעזר בר' יוסי קומי ר' יוסי והא סופה⁶ אמר [לה] שמעת בבית
 הכא⁸ אחת להבא ואחת לשעבר⁹ התיבון הרי הבדלה שנייא היא דאמר ר' יוחנן
 בר זבדא רבי היה מפזרן וחזור וכוללם ר' חייא רבה מכנסן התיבון הרי נברך שאכלת
 10 משלו שנייא היא שאם היו שנים יושבים ואוכלים שאינן אומרים נברך הרי הו' את
 הכל קשיא והרי הטוב ומטיב שנייא היא דאמר רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבוצת
 נתקנה¹⁰ הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה והא קרושה שנייא
 היא שאם היה יושב ושוחה מבעוד יום וקידש עליו היום שאינו אומר בורא פרי הארץ
 והא סופה אמר ר' מנא טופס¹¹ ברכות כך הוא אמר ר' יודן¹² מטבע קצור פותח
 15 בברוך <ואינו> חותם בברוך <מטבע ארוך פותח בו בברוך וחותם בברוך>¹³ עד כאן
 לשון תלמוד ירושלמי. וזהו פתרונו, התיב ר' ירמיה הרי גאולה לילי פסח בא"י אמר
 אשר גאלנו, שאינה התחלת הדבר והוי סמוכה לחברתה¹⁴, כדמוכח בירושלמי לקמן
 דאע"פ שאין חתימת ברכה לפנייה רק שאינה התחלת הדבר, שאמר שום דבר לפני
 קורא אותה סמוכה לחברתה, ומעתה פריך שפיר הרי גאולה שפוחת בברוך ומשני שנייא
 20 הלל שאמר קודם ברכה דגאולה שאם שמע בבית הכנסת כל הקידוש והסדר ואגרת
 והלל משליח צבור עד ברכה של גאולה והיה הולך לביתו ומתחיל בכוס שני בגאולה
 ובצוע על הסדר ואוכל יצא. ובלבד שהיה שומע קידוש בבית הכנסת על מנת שהיה

רזמו רבינו לקמן סי' תקפ"ה. (1) מנהג זה מובא בתוס' ברכות י"ד א' ד"ה ימים, והוא מנהג
 הריצב"א כמבואר ברובקת ססי רפ"ג ובא"י ח"א סי' מ"ג ובשבה"ל סי' רי"ח. ועי' בא"ח ה"ל
 הפסח סי' כ"א ומה שחביא בשם הריצב"א, וצ"ע. ובא"י ח"ב ססי רנ"ז דברבי הר"ש מפלוז'ס
 כתוב ג"כ לברך ב' פעמים. (2) הלכה ח', ותעתיקי רבינו לקמן בממוך. וראיית הריצב"א מבוארת
 במקומות שציינתי באות הקדום. (3) רב צמח ורב עמרם ורב האי. עי' סדרע"ג מ"א א' ה"י
 ד"ב ע' 145 ושע"ת סי' ק"ב ותשו"ג מהגניזה ע' 185 וריצ"ג ח"ב ע' קי' ומחז"ל ע' 280
 וסי' האורה ע' 100 ועיטור ח"ב ג"ד ב' ותוס' רי"ח ברכות י"ד א' ד"ה ימים ורובקת ססי רפ"ג
 וא"י ח"א סי' מ"ג ושבה"ל סי' רי"ח ורשב"א ברכות י"א א' ס"ד"ה אחת וי"ד א' ד"ה ולברך
 ועוד הרבה ועי' ליקוטים שבסוף הפרדס (ד"ו 116 ב') ומיוחסות סי' ר"ב וטא"י"ה סי' ח"ט.
 (4) הדין מובא באגור סי' תת"ה וחמשה קונטרסים כ"ו א' בשם רבינו. (5) שינויים בין ה"י
 שלפנינו בירוש' ובין הגי' כאן. (6) ומפרש הריצב"א: סופה דהלל הוינו יתללק. (7) תוספת
 ע"י גי' ופירוש רבינו לקמן. ובירוש': א"ל. (8) בירוש': הנה, וכן גי' רוב הראשונים, ומקצתם
 גרסו: הן, ומקצתם: הוון. (9) ומפרש הריצב"א: להבא ברכה שמברכין אחר אכילה
 ולשעבר ברכה שמברכין קודם אכילה, וא"כ מזה ראייה שמברכין ב"ם. (10) כ"א א'
 גקבע[ת], וכן בירוש'. (11) כ"י א': מופסות. (12) בכ"א א': יוחנן, וכ"ה ברשב"א
 ברכות י"א ב', אבל בכ"א מ"ס הוא, ולקמן ב"ם: ר' יודן. (13) ירוש', וכן מביא רמ"ע
 לקמן. (14) פירוש לא זה נמצא רק בתוס' הרא"ש ברכות מ"ו ב' ד"ה ויש, ומובא בשם
 רבינו בפירוש הקצר לירוש' במקומו. וכל לשון תוס' הרא"ש הוא לשון רבינו כאן, ואין ספק
 שמכאן לקחו. (15) ע"ם פירושו של רבינו עי' לקמן ע' 180.

רזמו רבינו לקמן סי' תקפ"ה. (1) מנהג זה מובא בתוס' ברכות י"ד א' ד"ה ימים, והוא מנהג
 הריצב"א כמבואר ברובקת ססי רפ"ג ובא"י ח"א סי' מ"ג ובשבה"ל סי' רי"ח. ועי' בא"ח ה"ל
 הפסח סי' כ"א ומה שחביא בשם הריצב"א, וצ"ע. ובא"י ח"ב ססי רנ"ז דברבי הר"ש מפלוז'ס
 כתוב ג"כ לברך ב' פעמים. (2) הלכה ח', ותעתיקי רבינו לקמן בממוך. וראיית הריצב"א מבוארת
 במקומות שציינתי באות הקדום. (3) רב צמח ורב עמרם ורב האי. עי' סדרע"ג מ"א א' ה"י
 ד"ב ע' 145 ושע"ת סי' ק"ב ותשו"ג מהגניזה ע' 185 וריצ"ג ח"ב ע' קי' ומחז"ל ע' 280
 וסי' האורה ע' 100 ועיטור ח"ב ג"ד ב' ותוס' רי"ח ברכות י"ד א' ס"ד"ה אחת וי"ד א' ד"ה ולברך
 ועוד הרבה ועי' ליקוטים שבסוף הפרדס (ד"ו 116 ב') ומיוחסות סי' ר"ב וטא"י"ה סי' ח"ט.
 (4) הדין מובא באגור סי' תת"ה וחמשה קונטרסים כ"ו א' בשם רבינו. (5) שינויים בין ה"י
 שלפנינו בירוש' ובין הגי' כאן. (6) ומפרש הריצב"א: סופה דהלל הוינו יתללק. (7) תוספת
 ע"י גי' ופירוש רבינו לקמן. ובירוש': א"ל. (8) בירוש': הנה, וכן גי' רוב הראשונים, ומקצתם
 גרסו: הן, ומקצתם: הוון. (9) ומפרש הריצב"א: להבא ברכה שמברכין אחר אכילה
 ולשעבר ברכה שמברכין קודם אכילה, וא"כ מזה ראייה שמברכין ב"ם. (10) כ"א א'
 גקבע[ת], וכן בירוש'. (11) כ"י א': מופסות. (12) בכ"א א': יוחנן, וכ"ה ברשב"א
 ברכות י"א ב', אבל בכ"א מ"ס הוא, ולקמן ב"ם: ר' יודן. (13) ירוש', וכן מביא רמ"ע
 לקמן. (14) פירוש לא זה נמצא רק בתוס' הרא"ש ברכות מ"ו ב' ד"ה ויש, ומובא בשם
 רבינו בפירוש הקצר לירוש' במקומו. וכל לשון תוס' הרא"ש הוא לשון רבינו כאן, ואין ספק
 שמכאן לקחו. (15) ע"ם פירושו של רבינו עי' לקמן ע' 180.

ספר ראבי"ה - ס' קס"ח

שאלות ותשובות ועינים

הוא לילך לביתו לאכול, דמחשב שפיר קידוש במקום סעודה, כדמוכח בירושלמי¹ פירוש רבינו נסים גאון² מנחתו כבוד, ומחשתא לא חשבינן ברכה גאולה סמוכה לתורה. והא אפשר להפסיק בנתיים, דלא קרינן סמוכה אלא כגון קריאת שמע ותפלה, להפסיק אם לא מדוחק, כדתנן³ ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב וכו', ותנן⁴ הם בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע. ודכוותה גרסינן⁵ ערבי פסחים⁶ אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי קידוש יצאו ער. לאסוקי אורחים ידי חובתן וכו', ולא דוקא אורחים⁷ אלא כל אדם שרוצה ער על קידוש זה ודעתו לאכול בכיתו. ואותן בני אדם שקידשו בבית הכנסת יצאו משום דבפסח נמי שייכי. ובתשובות ראיתי שעוד בימים האלו המנהג בארץ ירושלים ובבבל שהשליח צבור עושה בפסח הסדר בבית הכנסת⁸ מפני עמי הארץ שאין יודעים בהגדה לאומרה. ואע"ג דהגדה שייכא על הכוס שני, כדתנן⁹ מונו לו כוס שני הבן שואל מה נשתנה וכו' ומתחיל כגנות וכו' ער בא"י אמ"ה אשר גאלנו וכו', והוא אמר לא מזג כוס שני עד גמר ההגדה רק שיאמר עליו אשר גאלנו וכו' ושוב יצא בורא סרי הגפן יצא, ובירושלמי נמי לא קאמר שיצא אלא כדעבר מפני דוחק הגפן בקיאים. ופריך תו הרי סופה, כלומר כיון דלא משוית הך גאולה סמוכה לתורה. אמר רב הוה ליה כברכת המצות שפותחים בהן בכרוך ואין חותמים בכרוך¹¹, עמיתין בפרק ערבי פסחים¹² כל הכרות כולן פותחים בהם בכרוך וחותמים בהם בכרוך וכו'. וכתבנו להבטחה וברכת המצות [וכו'] שיש מהם שפותחין בהם בכרוך ואין חותמין בהם בכרוך, פירוש כגון ברכת המצות, ויש מהם שאין פותחים בכרוך וחותמין בכרוך. וכתבנו ברכה הסמוכה להבטחה. והשתא פריך שפיר אמאי פותחין בגאולה בכרוך¹³ בימים בכרוך בסופה, הרי סופה אמר לה שתים, פירוש [אמאי]¹⁴ חתמין לה בסופה, יצו לומר שתי חתימות¹⁴ בברכת המצות, אתמהא¹⁵. ודכוותה פריך לקמן פירושא הרי סופה וכו', כדפרישית. הכא. ומשני. הכא אחת להבא. ואחת לשעבר. והוה כיון שיש בגאולה זו¹⁶ אריכות דברים חתמו נמי בסופה¹⁷, מקצת להבא כגון כן

1) ברכות פ"ז ה"ו וסוכה פ"ד ה"ה. 2) תשובה ליק סי' כ"ה, ומובאים דבריו במחזור 448 ובמחזור ח"ב ל"ח די וכאויז ח"ב סי' כ"ג וכמנהיג ה' שבת סי' י"ג ועוד. ומקור דבריו נוסים הוא תשובת רב שרירא ורב האי בפרדס סי' צ"ג. 3) ברכות פ"ב מ"א י"ג א'. 4) שם. 5) פסחים ק' ב'. 6) גי' ד"ם והראשונים. 7) וכוה אתי שפיר שאין מחלוקת בין פתח להירוש' אף במבית לבית, עי' תוס' פסחים שם ד"ה ידי קידוש ורא"ש שם סי' ה' פ"ג. 8) מנהג זה לא נודע לי ממקום אחר. ועי' תוס' ברכות י"ד א' סד"ה ימים ואויז ח"א סי' כ"ג ותוס' הרא"ש ברכות מ"ז ב' סד"ה ויש. ובפרדס ססי קליא ומחז"ו ע' 270 סי' מ"ח ע"ג לקמן רס"י הקב"ה ומנהיג ה' פסח סי' ג"א ואבודרהם סדר תפלה הפסח כתבו שאין קדישין בבתינוג' בלילי פסח. 9) פסחים קמ"ז א'. 10) כקבלת רש"י מרי יעקב ברי יקר, עי' תוס' פסחים שם, וכ"ה בכ"י א' ב"ר"ם שם. ולפנינו: וכאן. ולולי פירושו של הרשב"ם הייתי יושב כן כמו כאן והוא לשון תנא ירושלמי. 11) עי' תוס' ברכות י"ד א' ד"ה ימים ופסחים ה"ב ב' ד"ה תוין ורשב"א ברכות י"א א' ד"ה אחת. 12) פסחים ק"ד ב', עי"ש ברשב"ם. וגי' ע"ג משונה ממה שלפנינו בפסחים שם ובברכות מ"ז א', ולא מצאתי לה דוגמא. ועי' חוספתא ברכות פ"א ה"ו וז"ל. 13) כ"ו: אמר. 14) כלי' פתיחה וחתומה. 15) כ"א. ופירוש הירוש' התימה? ומתריץ: הכא כלי' בברכה זו יש להבא ויש לשעבר. 16) בכ"א: בברכה גאולה. וזה יותר יתר. 17) עי' תוס' פסחים ק"ד ב' ד"ה תוין וברכות י"ד א' ד"ה ימים ובפרט ברשב"א ברכות

מ"ה קפ"ח
ישנו בפתח
שאין מפתח
עמים לא יתק
ז' פותחים פת
ן פותחים פת
ש שמעה פת
[לה] י' שג
דאמר ה' יצא
בכ"ד שאכל
ך הרי חזן
ביתר לקב
קידוש שני
ז"א סרי הגפ
בע קצור פתח
ך < 13 > ע"פ
זה בא"י אמ"ה
ושלמי לקמן
ום דבר לפתח
י' ומשני שג
והסדר ואח
ס שני בגאולה
על מנת שהיה
ימים הוא סופה
עי' בא"ה ח"ב ל"ח
הריש ממחז"ו
ורשב"א מכותה
יג מ"א א' והג
ומחז"ו ע' 280
דוקה ססי רפ"ג
א' ד"ה וכתב
אמ"ה סי' ח"ג
שנינו בין הג'
ד. 7) חספת
אשונים ומקצת
ין אחר אכלת
(10) כ"ה 3
וכ"ה ברשב"א
וכן מביא רביע
ש' ומביא בשם
כאן ואין מק

ט. נ"י ד"ה מכי כתיב
 גשן ארמנות חיים:
 י. כן מנהג הספרדים
 (הוא כנ"י סוף סימן מעט
 ד"ה בענין: מפנה סופרים
 פ"כ הלכה טו):
 תפח ה. לשון טור:
 ג. ממנו ערפין דף י'
 (ע"פ):
 ג. טור בשם הר"ם
 מרוטנבורג והוא נמרח
 שנת רמז ע"ט):

אומרים שלא לקדש צניח הכנסת, כמו שכמו סימן רס"ט, אלא
 שנוהגים מנהג ראשונים, ובפסח מעולם לא היה מנהג לקדש צניח
 הכנסת: זה צריך לחזור ולהזכירו. וזו של שלמה פרק (ק')
 [ב] דצילה [מימן יג] פסק שאין להזכיר שנת צניחה ויזוף, וכן פסק
 הלבוש [ע"פ יג] בשם כמה גדולים,
 וכן כתב צ"ח [ד"ה ומ"ט] ומהר"ל
 בתשובה סימן ג':

תפוח ואומרים מומור שיר
 ליום השבת, ליום טוב
 נמי אקרי שבת (דרכי משה):
 לא הזכירו צניחה ויזוף אין צריך לחזור (ושלם צניח ששכח
 להזכיר של יום טוב בשחרית עיין לעיל סימן קכ"ז ע"ד):
 גומרין ההלל בצבור בעצמה [ח] בברכה תחלה וסוף
 הגה [י] וכל זה אין לנו עוגים כן כי אין
 אנו אומרים צניחה הכנסת הלל כלל: L

77

סימן תפח

סדר תפלת שחרית של פסח. ובו ג' סעיפים:

שחרית נכנסים לבית הכנסת [א] וקוראים [ב] הומירות של שבת [ג] ומתפללים

ציונים דרמ"א

תפוז [ב] ב"י [ד"ה] מה
 גמ"ח בשם ארחות
 חיים:
 ט. תשובת מהר"ל [מימן]
 ג):
 א. ב"י [גמ"ח]:
 ד"ה סעיף ג):

לבושי שרד

תפוז [א] ב"י ס"ב
 ובביא ראיות
 א"ח שזכרנו, כלל י"א:
 (ט) שם מה שאין כן
 בשבת ויום טוב שאין
 בהם דין חלוקה, כלל:
 (י) שם וגדולה מזה
 מצדנו בנפשו כי א"ל
 מ"ד, כלל י"ב):

הגהות והערות

[א] בשהדרת תפוז
 השמיעו מינוס י"דן אם אינו
 יודע אם אמר קדושה
 היום":
 [ב] כונתו
 דכמהדורת דיהינפארט
 ת"ג כמובן "אלו וכו'":
 [ג] כונתו
 דכמהדורת דיהינפארט
 ת"ג כמובן "וגדולה זו":
 [ד] נוסף מהדורת פלג
 קמ"ה, וכן הוא צד אפרים
 וזירות שמשון. גם מקור
 חיים ומוספת שנת הסיני
 חפ"ט "בעבודה", וכן הוא
 בתנ"ך שם:
 [ה] תיבת פ"ב הושמטה
 ממהדורת אמ"ד מפ
 וא"ל:
 [ו] הוקן ממהדורת אמ"ד
 מקי"ד (פרופס), וכן הוא
 במקור חיים, ועיין לנשי
 ע"ד:
 [ז] הוקן
 דכמהדורת

(ב) צריך לחזור ולהזכירו ביעצה ויבא. אע"ג דכראש חדש
 שחל בשבת כתב בסימן תכ"ה [ע"פ א] שאין מוכיחין צניחה ויזוף
 של שבת, שאפי' החס שנתן הראש צפרק צמה מדליקין בשבת פ"ב
 סימן טו) טעם שכבר חתם בשל שבת כשאומר מקדש השבת, והמדרכי
 [שם רמז ע"ט] נתן שם טעם [ע"פ ל"א]

שאלו אין ראש חדש אין שבת
 [צנעבורה, וכתב צ"ח י"ג ד"ה] כתב
 גמ"ח ולפי זה יש להזכיר של שבת
 ביום טוב שחל בשבת צניחה ויזוף,
 שאין שייך שם טעמים אלו, וגם
 בצרכת המזון צראש חדש שחל
 בשבת אין מוכיחין שבת צניחה ויזוף
 לפי שכבר אמר ר"ה והחליטו שהוא
 בשביל שבת, מה שאין כן כאן
 דמסתבר להזכירו, דמאי שנא יעלה
 ויבא מאתה בתרמנו שמוזכר
 שניהם. ובתשובת מהר"ל סימן ג'
 וכן דרשנותיו [מדר מחילת יום טוב
 עמוד קפ"ו] כתב מחלוקת גדולים בזה,

ומצינו ראיות אלו-שזכרנו-אלא-שהוא-הפריע-שלא-להזכיר-שבת-צו-וראיינו-מפרק-ב' דצילה דף י"ז (פ"ב) [ע"פ א] יום טוב שחל
 בשבת מחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת [ע"פ א] וראשית היום באלמע, ופירש רש"י [ד"ה מחיל בשל שבת] שאומר ופתח לנו ה' אלהינו
 את יום המנוח הזה ואת יום חג פלוני הזה, הרי שלא להזכיר קדושה של שבת אלא תחלה וסוף, משמע באלמע לך, ואע"ג דלנו אומרים
 שבתות למנוחה היינו משום דסמוך לוחתן לנו כו' שהוא בכלל התחלה, ומאי טעמא אומרים שבת ומועדי קדשין לומר מעין החמימה,
 ע"כ. ואין ראיה לפענ"ד כלל, דהוא מפרש מה שכמו קדושה היום באלמע אחי לאפוקי קדושה שבת שלא תהיה באלמע אלא בתחלה,
 והא דלא יתא, דהא איתא שם עוד צריחת שבת שחל צראש חדש באלמע בשל שבת ומקדושה היום באלמע,
 והס' ודאי מוכיחין קדושה שבת גם באלמע, דהא מדרכינן פסוקי קרבן שבת וישמחו במלכותך באלמע, אלא ודאי דמה שכמו קדושה
 היום באלמע לא צ"ח אלא למעט דלא לימא צקוף של יום טוב, אלא חומס בשל שבת לצד, כי הוא עיקר וכו' התחלה וסוף לחוד, ואין
 ליום טוב מעלה כמותו, אבל במעלה יום טוב שהיא באלמע יש קל וחומר שיהיה מעלה לשבת עמו, שהרי מקדימין פסוקי דשבת
 [ע"פ לקרבן מוסף מיום טוב. וזה מוצא נכונות צריחת זו גם גבי יום טוב בשבת, שהרי רבי חולק ואומר דחומס גם בשל יום טוב,
 וכמותה קיימא לן, מוצא דלא צ"ח לחוק אלא בחמימה, וא"כ כי היכא דנמוסף מוזכר של שבת אף באלמע למה יגרע בשחרית ביום
 טוב בשבת מלהזכירו צניחה ויזוף, וא"כ אדרבה יש לנו ראיה מצד הנהגת מנהל להזכיר של שבת צניחה ויזוף ביום טוב שחל בשבת. וכן
 כתב צ"ח [שם] שמהנהג העולם להזכירו, וכמו שכתב רמ"א כאן. ורש"ל [יש על שלמה] צפרק ב' דצילה סימן י"ג הביא דברי מהר"ל,
 וכתב שכן עיקר דיעלה ויזוף לא ניתקן לשבת. ואין צוה כדאי להוכיח ולהכריע מזה, דודאי ניתקן בכל יום טוב לאמרנו [ע"פ כפי מה
 שהוא, אם ביום טוב מוזכר יום טוב, ואם צראש חדש אף בשבת אין מוכיחין שבת, כל אחד בטעמו, לפי שכבר אמר חפ"ה מיוחדת
 לשבת ישמח משה, וכן בצרכת המזון צראה, על כן יאמר אח"כ תפלת מיוחדת לראש חדש (ויזכר טו) [שם] מה שאין כן בשבת [ויזכר
 טו] שאין צהם דין חלוקה, וכל שמוזכר שניהם הוא מוזכר. ובלבוש [ע"פ א] וכן מו"ח ז"ל [ב"ה ד"ה ומ"ט] הסכימו שלא להזכיר
 שבת צניחה ויזוף ביום טוב בשבת, כמהר"ל. ולענין הלכה ודאי מסתבר לן להזכירו, אע"פ שצראש חדש אין מוזכרו, וכן בצרכת המזון,
 אין צריך כלום. [וגדולה מזה מצינו בנפשו כי אל מלך חנון ורחום אתה, שצניח רמ"א בסימן (קפ"ח) [קפ"ח] [ע"פ א] שאין לומר
 מלך בצרכת המזון, ובתפלה אומרים אותו, משום שיש חילוק צניחה, כדאיתא שם, כמ"ש בזה שיש לחלק. ואפילו לאומס גדולים שאין
 מסכימים להזכירו, אין למחות בשום אדם את מוזכרו, דהא אין כלן צניחה ויזוף אלא הזכרה לחוד, ואין הפסד צריך, אדרבה מסתבר
 להזכירו שיהיה זכות שבת כצ"ח יום טוב מסייע למלא צקשמינו צמה שמתפללים צניחה ויזוף, כן נראה לע"ד:

ערך צחם למהריק"ש

תפוז סיפ"ד ב"ה [גומרין ההלל]. מל להיות בשבת מקדימין קריאת ההלל לחילו, רכ"ז סימן שצ"ה [סימן סימן סא]. ולא נהגו כן:

חק יעקב

יש להזכירו. ועיין בו שהאריך בזה. ושלם צבור ששכח להזכיר
 של יום טוב, עיין לעיל סימן תכ"ב [ע"פ א בהגה] דין אם אינו
 יודע אם אמר קדושה היום. עיין לעיל סימן ר"ע [ע"פ א בהגה] דאין
 אומרים כמה מדליקין כשחל יום טוב בשבת, וע"ש: [ח] בברכה
 תחלה וסוף. טעם מנהג זה מבואר לעיל בטור סוף סימן תע"א לפי
 שאין מברכין קודם ההלל שקורין בשעת ההגדה, לכן קורין ההלל
 בבית הכנסת כדי שלא יצטרך לברך בשעת ההגדה. ואם כן קצת
 קשה אמאי מברכין בשעת ההגדה אחר ההלל יהלולך, דהיינו אחר
 הלל הגדול. ולמה אין סומכין על מה שבידך בבית הכנסת יהלולך
 כמו בברכה ראשונה, ויש ליישב בדוחק:

שמקדשין בבית הכנסת הוא רק לקיים מנהג ראשונים, ובפסח מעולם
 לא היה מנהג לקדש בבית הכנסת, עכ"ל המ"א [סי' ד]. ודלא
 כמשמעות הט"ז [סי' א]. ואין לפקפק ולומר דבמקום שלא היה יין
 מצוי גם מנהג ראשונים היה לקדש בבית הכנסת להוציא רבים
 אורחים ידי חובתם, ועיין לעיל סימן רס"ט, י"ל דרבר שאינו מצוי
 שלא יהיה יין בעיר או דבר שנקראים חמר מדינה, ובדבר שאינו
 מצוי לא שייך לומר מנהג. ועיין בשו"ע בריש הנידה דעה [סימן א
 סי' א]. ועיין בכל בו בסימן נ"ז [א] בן שהאריך מאוד בביאור הטעם
 שאין מקדשין בבית הכנסת: [ז] צריך לחזור ולהזכירו ביעצה
 ויבא. דעת הרבה האחרונים שאין להזכיר כלל של שבת ביעצה
 ויבא. והט"ז [ע"פ א] פסק דאף על גב דברכה המזון וכן בראש
 חדש אין להזכיר של שבת ביעצה ויבא, מכל מקום בתפלת החג

כמו בברכה ראשונה, ויש ליישב בדוחק:
 [א] וקורבים הזמירות של שבת. וכתב המ"א [יש הסימן]
 בשם הדרכי משה ואומרין מזמור שיר ליום השבת, דיום

ע. (טור סס עמוד מרכה) כסם מ"ק סס טהרות אות ט' ד"ו:
 (י) (נראה לי שצריך לומר או כ"ח כנראה המנוחה, וכן הוא בתורתם הדשן סימן קה, (דוק) ד"ו):
 פ. כמו שמבדקין על הלל דלאש חמה, ו"אע"פ שאינו אלא מנהג, ויב"ש סימן ק"ח):
 ג. מימרה דרב הונא וכדמפרש רבא שם דף כ"ג ע"א):
 ז' דברי עצמו:
 ח. תרומת הדשן סימן ק"ד ובי"ב עמוד מרכה ד"ה ומ"ש עממה נדרים):
 ט. ריב"ש סימן ק"י"א:
 ט. כל בו (סימן מד ג, 6) ואבודרהם (עמוד ר"א):
 מהרי"ל הלכות מנוכה עמוד ט"ז:
 ט. מהרי"ל (שם עמוד ט"ז):

ציונים פ"מ"א

ז' דברי עצמו:
 ח. תרומת הדשן סימן ק"ד ובי"ב עמוד מרכה ד"ה ומ"ש עממה נדרים):
 ט. ריב"ש סימן ק"י"א:
 ט. כל בו (סימן מד ג, 6) ואבודרהם (עמוד ר"א):
 מהרי"ל הלכות מנוכה עמוד ט"ז:
 ט. מהרי"ל (שם עמוד ט"ז):

יד אפרים

(בי"ט ט"ז) כתב רמ"ם (ר"ל ר' משה מינץ) בתשובה סימן ס"ג פ"י תר"ט, דהנוכה ידליק ויב"ש כ"ל:

הגהות והערות

כ"ז תוספת מהנדרים תמ"ז מ"ה:
 כ"ח ח"ת "או" עמוד ט"ז (מאמר מר"ב) ועיין מחלת השקל ס"ק ע ומשפלות וכו' אות ז':
 כ"ט תוקן במהדורת פלאג תקמ"ה וכו' יד אפרים, מקור חיים, נהגות הגרי"ם, הגהות הגרי"ם פרענקל, שו"ת לק"מ, חקיקת שנת, חמ"ד סוהר וטעמי משנה [ס"ק ז'] כסם מחזיק נכרה ונדע ציחיה. ועיין עוד מונח אדמה [צילקוט משפ"ט], ומה שמכוננו כהנה ע"ש:
 כ"ז חספה מההודות פ"א תקמ"ה וכו' מקור חיים, יד אפרים ולטעמי ש"ד:
 כ"ח עיין הגהות כ"ז:
 כ"ט תוקן מההודות וולגה הרי"ם:
 ד' תוקן ע"פ טעמה השלמן:
 ד"א תוקן ע"פ שו"ת כנסת יחזקאל ס"ס:
 ד"ב תוקן ע"פ דמסק לעלוש:
 ד"ג בפירושו המשניות שלפניו ליהא, אך הכסף חספה שם חז"ל הורה ויורה

ב ממוזרח למערב. ויש מסדרין מלפניו לדרום, כמו שכתבו סמ"ג [עשין קטג רע, ד] והרמב"ם [גי' נתיב הצמחה ג, ג], והנראה נראה ופסטיה (מכוננת הדשן סימן קד). זה לשון רש"י [סימן פה], והיו מונחים ב ממוזרח למערב, ואלו משגיח צמחה, ע"כ. ולי נראה דל"ק [לוח ממנהג, דיש לו על מה לסמוך]:
 י קודם מנחה. וכן פסק רש"י [סס]. וזכרתי משה [אות ג ד"ה ומליקין] כתב, ואין לנו נוהגין כן, אלא מדליקין בין מנחה למערב. ונראה לי, דלא הוא סמוך למשיכה, וטרם שיעורו מנין לצית הכנסת יתקדש היום, יצרך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פרסומי ניסא כשצאים אח"כ לצית הכנסת, [ע"ד] ודמי להדליק ברחוב בשעה שאין שם אדם ואח"כ צאו אנשים. וכן הוא במהרי"ל [הלכות מנוכה עמוד מד] שהדליקו טרם בואם לצית הכנסת: יא יוב"ש השמוש וכו'. אבל צנינו צריך הוא להדליק כולם, (לבוש סעף ח). אבל רש"י צמחונה [סימן פה] כתב שגם צנינו רשאי לעשות כן, ע"כ. וכן נראה לי, שכן מצינו ציומא פ"ק ג' [נ"ה] [ג] קרלו ומרק אחר על ידו וכו', ע"ש. ועיין בצולין פ"ק ג' [כט, א]:

שערי תשובה

(ט). ובבית הכנסת מניחו. ועיין בכנסת יחזקאל [סימן י"ז ד"ה הנה] שכתב, בקהלות אה"י בבית הכנסת הגדולה באלטונא, שהיה ראשונה במנין ובנין, מסדרין בין צפון לדרום. ובשאר בתי הכנסת קטנים, זה בכה כו'. אף שהמסדרים בין מזרח למערב הוא בשו"ע, וכן כתבו רש"י [ש"ה סימן פה] וט"ו [סיק ז], מכל מקום נראה לי עיקר כדמב"ם [בית הבחירה ג, ג] וריב"ש סימן ת"י. ולכן גור אמר שיהיו כולם נמשכן אחר בית הכנסת (מ'לסדר) בין צפון לדרום, כמו בבית הכנסת הגדולה. אף דלא שייך במנהג לא תתגודדו, ומכל שכן בשלש קהילות אה"י שהם ככל בית דין בעיר אחת, כמו שכתב הגמ"א סימן (ת"צ) [דצ"ג] [ס"ק ז], מכל מקום ברברי הגמ"א קצת צ"ע, ומוטב שיהיו כל הבתי הכנסת שווים לטובה, ע"ש. ועיין במור וקציעה [ד"ה וכתב כמג"א] שאם אין בבית הכנסת עשרה, אין להדליק בכרחה. ועיין לקמן ס"ק י"ב: (י) ומבדקי. עיין באר היטב. ומה שכתב בשם החכם צבי סימן פ"ח שחמה על זה, שאין תמיהתו רק על המתבר שכתב דין זה, והוא עיקר טעם החכ"ש [סימן ק"א] הוא דמבדקי כמו שמבדקי על הלל בראש חודש שהוא מנהיג (ועיין באר הגולה אות ט), א"כ המחבר שפסק בהלכות ראש חודש [סימן תכ"ט סעף ג] כהרמב"ם [הנוכה ג, ז], וכתב שכן נוהגין בארץ ישראל וסביבותיה, וא"כ לדידהו אין לברך בור בית הכנסת, ע"ש. אבל לדין דמבדקי בהלל דראש חודש, גם החכם צבי מורה דשפיר מבדקי אגרות בית הכנסת. ומה שכתב באר היטב כתב ומ"א שכתובה ב"ר, זה העתיק מה"ש [סיק ז], והוא טעות נוסף בט"ז, וצ"ל רמ"ם סימן ס"ג, והוא ראשי חיבת מוהר"ם מינץ, וכמו שכתוב ביד אפרים. ומצאתי במחזיק ברכה [אות ט] ובנודע ביהודה [מהור"א תניא א"ר סימן ק"א] שהורגישו בזה. ועיין שם במחזיק ברכה [אות ז] ובנודע ביהודה שכתבו שהיה לענין להדליק בציבור, מה שאין כן בביתו בודאי מכרך שהחינו. ועיין מג"א סימן תקנ"א [סיק מב] כ"ו, ע"ש. ועיין מה שכתוב ביד אפרים בזה: (יא) בביתו. עיין באר היטב. ועיין במחזיק ברכה [אות ח] בשם זרע אמת [ת"א א"ר סימן צ"א] אם הדליק בלילה הראשונה בביתו ואח"כ מדליק בבית הכנסת, יבדך שהחינו ג"כ. ואם הדליק קודם כתיב הכנסת, לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחינו, אם לא שמדליק להוציא ג"כ אשתו ובני ביתו, ע"ש: (יב) קודם מנחה. ועיין לעיל (סיק) [סעף ז] [סיק ט] מה שכתובתי בשם מור וקציעה החולק על זה, אלא כיון שהיא משום פרסומי ניסא צריך שיהיה עדה בשעת מעשה. ומכל מקום כשהשעה דחוקה אין לבטל ההדלקה, רק ידליק בלא ברכה, ע"ש. ומה שכתב [באר היטב] בשם השבוח יעקב חלק ב', ע"ש דמבואר דבמקום שיש מנהג להדליק בכל השנה באותה מנוחה, דליכא היכר, אם הנרות של שעה גדולים שדולקים ע"כ"פ עד תצות לילה כמנהג בבית הכנסת, פשיטא דהוי היכר טובא. אלא אפילו כשמדליקין בשמן זית וכן בכל השנה באותה מנוחה, או יפסיק בשבת קודם ולא ידליק באותן נרות, דאז הוי היכר פרסומי ניסא, כמו שכתב [לבוש סימן תפ"א סעף א] לענין שמפסיקין לתקוע בערב ראש השנה כדי להפסיק בין חקיעות דאורייתא לדרבנן, והוא הדין לענין פרסומי ניסא דרבנן, ע"ש. ולענין צ"ע אם יש לבטל בשביל זה ההדלקה שנוהגין תדיר להדליק לכבוד שבת במנוחה זו בבית הכנסת בשביל דרבנן, בשבת הנוכה שאחר זה פרסומי ניסא. ואין זה דומה לתקיעות כולל, כמובן. ויותר נראה שידליק איהו שבתות קודם נרות פשוטים כשאר נרות של בית הכנסת, וכשידליק עתה שמן זית איכא פרסומי ניסא. ואע"ג דגם לגבי שבת אמרינן [סימן רס"ד סעף ז] דשמן זית מן המוכרח, מכל מקום אין קפידא כל כך כמו אל דליק בלא, ומכל שכן אם ידליקו בשבתות קודם נרות שנוה, שלדעת הב"ה [שם עמוד ק"ה ד"ה ואם כך שעה] נרות שעה דידן הוי כשמן זית, שהי אורם צלול, וכמבואר בסימן רס"ד [מ"א י"ב]. ע"ש. ועיין שם בשבת יעקב מה שכתב ליישב קושיות גיסו בעל איתרו וז"ל [על החוטפות בשבת דף כ"א וי"ב ד"ה פצה] דמדרייקו מגו שיש לו שתי פיות כו', ע"ש: (יג) השמש. עיין באר היטב. ועיין במור וקציעה שהסכים ללבוש, וכתב דבעל נפש יחוש, כיון שהוא רוצה להיות מן המהודין אינו בדין שעול מצות יהיה עליו כמש"ר, ע"ש. והביאר מחזיק ברכה [אות י]:

הכמת שלמה

ופ"ח הוצר שיש לה שני פתחים ששני רוחות צריך להדליק בשתייהן ספני האחד וכו'. וצ"ל, נחמתי א"ס מהי זה לכוון עומד ותוספת הנר מנוכה צדו כנחת השני, או כהדלק בפנים והואילא לוח, כענין דלגר מנוכה גופא לא מהי, כמו שכתב לקמן סימן תרע"א [סעף א], אם כי ימלא כיון דלין יאלו בו יד מנוכה אכתי נשאר החשך בנקותו. או נאמר דכשנלמא כולל הדליק כלל כנסת הוי, ואמרו מנוכה לא הדליק, כונו מלא הדליק, אבל אם ילאו שהוא הדליק במקו, רק הטעם דלא מהי כמו העור והשו"ע [סס] מכת דהרואה אומר ללכרי הוא דלעלק, אם כן פיהו היכא דלא הדליק רק זה, או יש לומר דכ"י דלפטר דגם הרואה אספק

(ז) ומסדרין ממוזרח למערב. דומיא דמנוחה דקיימא לן כתיב [מנחות ז', ב] להנרות היו מסודרין במקדש בין מזרח למערב, כן יקדמו גם נרות מנוכה: (ח) ומבדקי בבית הכנסת. וי"ל כתיב (רמ"א) [ר"מ מינץ] צמחונה סימן (מ"ו) [בג"מ], דלא אכל מחפלא צעור חנוכה, ידליק אחר הנרות, משום שהחינו. אבל שאר [ע"י] ערביית דמנוכה [ידליקין] [וימפלא י"ו] (ט) חצר שיש ש"ה שני פתחים כו'. ה"ב [עמוד מרכה ד"ה חצר] הקשה מאי שגא מההיא דפרק קמא דנרכות [ג, ב] דלספור לעצור אחרית בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין, ולא אמרן אלא דליה ליה פתחא אחריתא, אבל אית ליה פתחא אחריתי ליה לן זה, דלמרין צפתחא אחריתי עיי"ל, והכא נמי ימנא דלע"ג דחזו דלא דלדיק בחד פתחא, לא אמי לתמשיה, דלמרין באידך פתחא דלדיק. ומיך דשאני מפלה דאי לא מצלי הוי פורק עול מלכות שמים, לא חשדי ליה צ"ל. ועוד י"ל, דשאני נר חנוכה דיש צה חקרין ממון, נחשד טפי מנפתלה. ועוד חילוקים אחרים. ולפענ"ד נראה לי דודאי שכל מקום שיש חשד צריך הוא לעשות כדי שיהא נקי מה' ומישראל,

באר היטב

(י) ומבדקי. עיין צמחונה ס"ס לני סימן פ"ח מה שמטה על זה. כתיב (רמ"א) [ר"מ מינץ] [ט] צמחונה סימן (מ"ו) [ג], דלא אכל מחפלא צעור חנוכה, ידליק אחר הנרות, משום שהחינו. אבל שאר ערביית דמנוכה [ידליקין] [וימפלא י"ו] ע"ש, [ט"ו ס"ק ט]: (יא) בביתו. משמע אפילו השליח צבור שמדליק צריך לתזור ולהדליק צנינו: (יב) קודם מנחה. וכן כתב רש"י, וזכרתי משה כתב, ואין לנו נוהגין כן, אלא מדליקין בין מנחה למערב. ונראה לי דלא הוא סמוך למשיכה, וטרם שיעורו מנין לצית הכנסת יתקדש היום, יצרך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פרסומי ניסא כשצאים אח"כ לצית הכנסת, מ"א [סיק ז], ע"ש. ועיין צמחונה שכותב יעקב חלק ב' סימן מ"א: (יג) השמוש וכו'. אבל צנינו צריך הוא להדליק כולם, לבוש. אבל רש"י צמחונה כתב שגם צנינו רשאי לעשות כן, וכן נראה לי, שכן מצינו ציומא פ"ק ג' קרלו ומרק אחר על ידו וכו', ע"ש. ועיין בצולין פ"ק ג' [מ"א ס"ק יא]:

משע השד שזמארו מנכה לא דלדיק כהא נמי לא דלדיק, ואם כן פיהו היכא דלדיק מדליק כולל, אבל אם דלדיק רק הפשו דידו ואם כן אפשר הוא לגרי מנוכה חפשו, ע"כ השדל ליהא, דהרואה אספק דלעמיה אולי הוא לגרי מנוכה. וכו' דלא ילא בזה, מכל מקום שוב יתלה שפ"י דהולק כפתח אחר וס' אינו שם בענינו, ויבדלי מנחה ומנוחה כדמי. ונראה לי לפיכך ספק זה ממה שכתבו העור ושו"ע לקמן סימן תרע"א [סס] כהדלקין על מנוכה בפנים והואילא לוח דלא ילא, דהרואה אומר לגרי הוא דלדיק, ומנחה האחרונה הרי הו' לא נלך בנך ב"ש [סכ"ג] וכו' כן רק אי ימנא חפשו עשה מנוה, אבל למע דקיימא לן [בשע"ש] הדלקה עושה מנוה מובחר

דחו המ"א והגר"א ז"ל וק"ל שאין חולק על זה שאין מצרכין על הכס שמכבר אלא אם הוא נגלה ויולא מהטבע, וכמו שבבבא ראי' מדניאל שנילל מכבשן האש צדק מנהג העולם ואין מצרכין עליו, אלא ל"ל שגם לפי נוסחת הגמרא כוונו למאמר דר"י, מיכר גי' רבינו מקובל הוא וראי' מברעית לזה הפסק. ויש לצאר לפי זה צרכה לדבן שיש עליו משה, ולפי הנראה הוא על נס מלחמת עמלק, הא מלחמה זו היא צדק הטבע לפי חרב עם אנשים גבורים, וזוהו אלא נס נסתר, וכיז"ל רבו מלחמות ישראל שנלחו. אבל באמת לאו על הלל ישראל מצרכים, דאי"כ מאי אריה האבן, גבעה שלחמו צמקון לה מיבעי, אלא הכס הוא שנתן ה' כח צמשה להגביה ידיו כל-היום ואף שתמכו אהרן וחור צידיו, מבי"מ אינו צדק הטבע שיכבול אנוש משך רב כזה. והיינו דכתיב ה' נקי ולא קאמר נקינו על כלל ישראל, אלא משום דהכס לא שייך אלא צמה שנעשה עמו. ובדרושים הארבעה יותר צ"ל, ואל"מ. "שנא' ויאמר יתרו ברוך ה' ר"פ הרואה מנכ"מ אר"י שנא' ויאמר יתרו. לפי זה הנוקחה משמע דקאי על כלל הפרק, דאע"ג דכל הצרכות מדרבנן ואנשי כנסת הגדולה תקנינהו, מנכ"מ לא הוקיפו חדשות אלא אי"כ מלאו רמז בתורה. וגי' מייני צרכות הן, צרכת הנהנין, וצרכת המלות וצרכת הודאה על דבר הבה צמקרה. וצרכת הנהנין קמכו על ק"י כשהוא שבע מצדך כ"ו כדאי ר"פ כ"מ, או שאר אקמכתות, ולצרכת הריה אי' שם ד' מי"ג מדכתוב כל הנשמה וגו', הא על הנאה אחרת הבה צרגילות לא חוקנו. וצרכת המלות אי' צירי' שם מדכתוב ואתנה לך את לוחת האבן והתורה והמלות איתקיש תורה למלה מה תורה טעונה צרכה אף מלות כ"ו ועי' מש"כ לעיל ק"י ט"ז אות א' צמ"ד. וצרכת הודאה על כל שנמנה הבה צמקרה מלאו רמז מיתרו, וצזה נכלל כל הודאה ושבת. אבל רש"י הגיה מנלן דמצרכין. אנוקח, וכן גי' בה"ג. וקי' מה זו שאלה ע"ז יותר מכל צרכת הודאה. וי"ל דצמעת השמחה והתפעלות על איזה דבר כבר למדנו מא"ש ע"ה דכתיב וישתחו אברהם לפני ע"ה ואי' צמ"ר מכלן שמודים על צבורה טובה, מפרש וישתחו לה והיינו צרכת הודאה, וכן אליעזר ע"ה כתיב וישתחו ויאמר צדק ה' אלקי' אדני וגו', ואי' שם ג"כ צמ"ר מכלן שמודים על צ"ט, והוקיף ללמוד מכאן לצדק על טובת הרב, ובדמקיים אליעזר אשר לא עזב חקדו ואמתו מעם אדוני, והיינו שמצרכין על נס הרב וכדומה, ומזה למדנו כל צרכת הודאה על ראוי שיש להפעל. ומיכר כ"ז הוא צמעת הטובה אבל לאחר שכבר עבר לא מלינו אלא צנן נגלה, וילפינן מיתרו, והיינו דמדויק הש"ס מנלן דמצרכין אנוקח. וכיון שזכינו לזה יש ללמוד דמצרכין צמעת מעשה אפי' על נס שאינו יולא מהטבע, שהרי אברהם הודה על שנחרלו ליתן לו אחוזת קבר, ואליעזר על הזדמנות רבקה וצמניהם אינו יולא מהטבע. וזוהי דעת הרשב"א ז"ל שכי' על הא שצרכו ר"ח בגדתאה ותלמידי דר"י צדק רחמנא דיבדן לן וכו', היינו משום דר"י ה"י רבס,

הזה בחנוכה על שרגא בפורים על פקרא מגלח (ז' שנא' ויאמר יתרו ברוך ה' ומהייב צמיגמר הליציא תמניא יומי דחנוכה דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק שמנה עשר יום בשנה ולידה אחת יחיד גומר בהן את ההלל' ואלו הן שמונת ימי החג ושמונת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב של עצרת (ח) * ולידה אחת

ופשיט מכאן איבעיה דירי' דמצרכין על נס הרב, והצדוק ראשון הצ"י צמ"י ר"ח, והכי ר"י ה"י חולה שנתפס אינו אלא נס טבעי ולא מלינו אלא הגומל לחולה עלמו ובעשרה שהוא צמקוס קרבן תודה, ומש"כ הנהנין לצדק צמעת קר"ח דהשולחן. או צמקוס המזבח כמש"כ הגר"א צמ"י חק"ס קק"צ לענין הקפת הושענות, אבל צן ותלמוד ושלא בעשרה לא מלינו חיוב כלל, אלא דעת הרשב"א דמכ"מ צמעת מעשה ודאי יש לצדק על כל נס וכל מי שמחוייב על נס נגלה לעולם צהגיע לאותו מקום מחוייב לצדק כיון צמעת ראשונה צרכת הגומל אפי' שלא ימלא עשרה. וצזה מצואר מש"כ הש"ס צמ"י ר"ח, י"א שאינו מצדק על נס אלא צנן שהוא יולא ממנהג העולם, ויש חולק והבינו הגמ"א והגר"א ז"ל שכיון להריב"ש דק"ל לצדק הגומל על נס נגלה, ואחזו שער שאין שום הוכחה להיפך לצדק צדוק שעשה לי נס גם על שאינו נס נגלה, והיאך יעלה עב"ד לצדק על חולים ויולדות תמיד. וצ"ל אינו מוזן קדר הש"ס, שהרי צמק"י ר"יט הביא דעת הריב"ש דעב ראשונה לעיקר, ודעת הרד"א ל"א, וצממת אנו נוהגים כהריב"ש כמש"כ הלבוש ומ"א, וכאן הביא להיפך, וגם צמ"י לא הביא צמק"י ר"יח דהריב"ש חולק על הרד"א צזה, בצרכת שעשה לי נס דוקא צנן נגלה. אלא לא זה הדרך רק ד"א דעל נס שמנהג העולם אין מצרכין כלל אפי' צמעת מעשה אלא הוא עלמו ובעשרה דוקא מצדק הגומל וצזה ג"כ צמ"ד תליא צמחלות הרד"א וריב"ש צמק"י ר"יט ולברד"א אין שום צרכה, ולריב"ש מצרכין הגומל דארצתי דברים ל"ד. והכי מצואר שם הכי ארצתי ל"ד דה"ה למי שנעשה לו נס כגון שיפול כ"ו היינו נס נגלה, או אם גגבים כ"ו היינו נס נסתר כמצואר צמק"י ר"יח, אבל כל זה אינו רק מי שאירע לו נס מצדק הגומל ובעשרה דוקא, אבל צן ותלמוד, או הוא בעלמו שלא בעשרה לא, ויש חולק הוא הרשב"א דק"ל דאפי' שלא הגיע לעשרה, או אפי' הבן ותלמוד נמצרכין הגומל, מיכר ודאי מודה שאינו אלא צמעת מעשה ולא צלשון נס אלא בצרכת ר"ח צגדתאה. והנה צמדש רבה מצואר שיטת הרשב"א ז"ל [ולא כהמג"א ק"י ר"יט קק"ד שדחה שיטת הרשב"א בפשיטות] ולפי דבריו תליא צמני הנוקחאות, ולפי נוסחא דילן י"ל דש"ס דילן חולק על המדרש, ולא ליקף מקודם מ"ת, ואי"כ אינו מוכח צרכה זו אלא מיתר וצנן נגלה, אבל לגי' צה"ג ורש"י אין לדחות דברי המדרש לצדק צמעת מעשה אפי' על שאינו נגלה, והיא שיטת הרשב"א ז"ל ופשיטא דעובדא דר"ח צגדתאה מוכח הכי שלא אמרו הראשונים ז"ל צזה ישוב צרור. ותו' דאי נימא דהא דש"ס דילן לא הביא הא דאליעזר נשום דקודם מ"ת כוח הוי לכו להקשות על הא דיתרו, הניחה למ"ד יתרו לאחר מ"ת הוי כ"ו כדמקשה צע"א ד' כ"ד, אלא לכ"ע יש ללמוד מיתרו. ועי' מש"כ דעת רבינו צמ"י ל"ה אות א' שלמדן מקודם מ"ת, ואי"כ ה"ה שלמדן מאליעזר ונמלא דעת הרשב"א עיקר. (ח) ולידה א'. צגמנא ליתא אלא צחוקפתא קוכה וצנו' קופי פ"ה. וכבר עמד כ"רין פי ע"פ

הענין
דק"ל
שם
במקום
דק"ל
פ"ה

אליעזר רב אמאי אמון
ז"ל ר"און חזיק שאלה אב"צ"י

כלל עד אחר אכילה. ומשי"ה לא קאמר ר"ש צן יחולק
 שהיחיד גומר צכן את הכלל, דבשעת אכילה אינו גומר
 אלא מפסקו, ולפני אכילה אין שום מנוח אלא לצבור,
 ולנוקטת רצונו ותוספתה דקובע דקשבו כלל שכלול
 פסקת קרי לכלל שבאכילה

אחת של יום טוב הראשון של פסח ובגולה
 עשרים ואחד ושני יצלות ואילו הן תשעת ימי החג
 ושמונת ימי הנוכה ושני ימים של פסח ושני ימים
 טובים של עצרת ומחייבין לאדלושי שרגא דהנוכה
 תמניא יומין מכי עיי"ז יום עשרים וחמשה בבסליו עד
 מישלם תמניא יומין ומאן דמדליף מיהייב לברוכי
 ומאן דחזו נמי מיהייב לברוכי * דאמר רבי הייא בר
 אשי אמר רב המדליף נר הנוכה צריך לברך (ט) ורבי
 ירמיה בר אבא אמר הרוואה אותו צריך לברך מאי
 מברך (י) אמר רב יחודה המדליף ביום ראשון מברך
 שלש

לברך, וכדאי שם ולריך לברך בתחלתו ולקרותו צענימה
 דתני רש"י יחולק כו' ור"ש הראשון ש"פ ולילו כו',
 אבל תלמוד דילן פליגא ורצונו גורס גס בתלמוד דילן
 ולילה אי ש"פ וא"כ ודאי לריך לברך. ומתוך מש"כ
 צענין קריאת כלל שבבכ"י תצין טעם שונו
 המנהגים והדעות בקריאה זו שהוצא צ"ח תפ"ז ס"ה.

וכי הגר"א ז"ל טעם מנהגו שאין קוראים צצית הכנסת
 משום שלא נתקן אלא בשביל שאין בקיאים ע"ש, והוא
 חמוה לכאורה, דכל תקנות שהתקינו בשביל כך לא בטל
 גם היום כמו חזרת הש"ץ וכמש"כ הבי"ח ח"ח סי'
 קצ"ד וסי' קס"ט ע"ש, אלא משום שיעקר התקנה אינה
 עפ"י דין אלא משום דוחק, וכיון שצטל הדוחק ראוי
 לעמוד על הדין, משא"כ אידך תקנות אינם נגד הדין
 ונחלקו המנהגות והדעות אי עיקר התקנה משום כדי
 לאומרו צענימה וא"כ גם היום יש לנהוג כפי, או משום
 שאין בקיאים כמש"כ הגר"א ז"ל (ט) ורי ירמיה בר
 אבא א'. כ"ה בר"ף, וכל"ל ולא כדאי בגמרא ר' ירמיה
 אמר, דקתם ר' ירמיהו כי זוטרי מרבי יהודה טובא, שהי'
 תלמיד חצר של ר' זירא ור"ז תלמידו של רב יהודה,
 והיאך מפרש רב יהודה צרכת הרוואה, אלא ר"י בר
 אבא תלמיד חצר דרב כדאי צרכת ד' כ"ז צ'. (י) אר"י
 המדליף כו'. הרוואה כו' מכאן ואילך המדליק כו' הרוואה
 כו'. כן ג"י בר"ף וכן הוא בגמרא דקובע ד' מ"ז אבל
 בשבת ד' כ"ג אי הרוואה כו' והמדליק כו' מכאן ואילך
 המדליק כו' והרוואה כו'. ולא דבר ריק הוא שהקדימו
 הוא. והנראה לי צמח שנחלקו כר"ן והמרדכי צמו
 שהדליקו עלי צציתו או שכשתתקן עם אחר אי מכ"מ
 מלוב למיחזי ג"ח כדי לברך על הראוי ודעת הר"ן
 והש"ע ק"י תרע"ז דא"ל והמרדכי ק"ל דלריך, והובא
 בח"י רש"י"ה שחי השיטות, וממילא צעו לברוכי, וכן דעת
 הרש"ל וצ"ח וזה פשוט דבצרכת תליי אי מלוב למחזי
 או לא ולא כפרי חדש ק"י תרע"ז, והוא פשיטא דמי
 שאין לו כלל אפ"י להשתתף דמלוב למחזי ולברך כדי
 לברך הניס, אלא שאם כבר הדליקו עליו וילא ידי חובת
 הדלקה צבא פליגי אי נפטר ג"כ ממלובת ראוי או לא.
 ונחזי אן דצמן חנוכה יש לנו לברך על שני דברים על
 נס

ועפ"י ופנן טעם על מה שלא זכרו בגמרא זה הכלל,
 וכו"ח והוא בגמרא דילן צערכין כו' ולא קתני לילה
 הראשון ש"פ, לאו קושא הוא דקתם טעל עשיית המלוב
 לא קתני חדע דלא מני כלל שבשחיטת פסחים דמני
 להו צמתייתין דקתם ועוד

דקתם ימים קתני לפרושי
 מתניתין כו' עכ"ל. ואין צד
 פדונוכו, דלא צ"ח ר"ש צן יחולק
 לפרושי מנתיי אלא בגמרא הביאו
 על המשנה, ומשי"ה לא הביא
 ר"ש צן יחולק כלל שבשחיטת
 פסחים משום דמירי בכלל
 שהיחיד גומר ר"ל כל ישראל
 מחויבים בו ואפ"י יחיד צפני
 עלמו, והכל שבשחיטת פסחים
 אינו אלא מלוב כליום ובקיצוץ

לפני המוצא, ועי' תוס' פס. אבל עיקר הישוב הוא משום
 דלא קתני אלא החיוב לגמור הכלל היינו צלל הפסק
 והכל שבאכילה פסח"י עיקר מלובו בהפסק ולהחמול
 לפני אכילה ולגומרו אחר אכילה וכו' עיקר הלילה
 צדאי צפח"י ד' פ"ה צ' כזיתא פסח"א והלילה פקע
 איגרא, הרי דהלילה הוא אחר אכילת הפסח. והוא דלא
 מנה כלל שבבכ"י דאי צמ"ס וצירו"ה שם, משום דמלד
 הדיון כו' יחר טוב שלא לאומרו לפני אכילה צבכ"י
 כלל, כדי שלא לגרע חשיבות המלוב צמנו שהוא אחר
 אכילה, שהרי כבר ילא ידי חובת כלל צמח שקראו לפני
 אכילה כדאי צירו"ה פ"ח דצרכת אס שמע"ה צבכ"י ילא.
 ולמה זה דומה לאכילת מרור לפני מלוב שמלובו אחר
 אכילת מלוב ומכ"מ אס אכל לפניו ילא, וכו' ידוע
 צפסחים ד' קט"ז אי דמכדרינן אשאר ירקי [וע"ש צתוי
 ד"ה מתקין לה, דמשמע דל"ה לא מהדרינן אשאר
 ירקי היינו משום דק"ל להתיי שכול לברך אקצ"ז על
 פחות מוכשעור כמש"כ שם. וע"ש צדי ק"כ אי ד"ה
 באחרונה שנקתפקו צדצ"ר, אי יכולין לברך בתחילה על
 עיקר מלוב שלצקוף והביאו ראוי מנה שחולין מלוב
 תחלת הקטועה, ועיקר המלוב עם הפסח צקוף, אבל
 כרמז"ן צצו"ח המיוחסות ק"ל צפשיטות שא"ל לברך
 על מלוב שלצקוף, ועיקר אכילת מלוב הוא הראשונה
 שיברך עלי, ולפי זה ודאי אסור לתחילה לאכול מרור
 בתחלה לפני מלוב, והוא שאוכלין מלוב תחלה הוא דגם
 צמן הפסח אכלו גם בתחלה כזית פסח ומלוב ומרור ומצואר
 צקי קצ"ד אות צ' צק"ד]. וכן בתקיעת שופר שתוקעין
 לפני התפלה אע"ג שאינו זמנו העיקרי היינו משום
 שהוא מיושצ ועי' מש"כ בארוכה ק"י קט"ח אות צ'
 צק"ד, וגם זה לא תקנו לתחילה אלא לצורך כדי
 לערצב את השטן, וה"כ יחר טוב ה"י שלא להקדים
 המלוב לפני זמנה אבל משום מלוב דרוצ עם וקריאה
 צענימה המיוחדת לכלל תקנו שיקראו צבכ"י והיינו
 דקתני צמק"י ק' ומלוב מן המוצא לקרות כלל [צבכ"י]
 [כל"ל וחקר לפנינו תיבב זו וכן הביא הגר"א ז"ל וכן
 הביא הר"ן] צתתי לילות ש"ג ולברך עליהן ולאומרו
 צענימה לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדיו, וא"כ
 מי שאין לו לצור גם לפני אכילה ודאי אין ראוי לקרוא

מבואר רשעתו בחורה וכתוב ויאמר לרשע למה תבה רעך
 לכן שפיר פסלו הגהמיי לעדות ולשבויה. אבל בעני המוספק
 בחורה לא נקרא רשע בחורה רק חכמ"ל אמרו דנקרא
 רשע, ו"ל דרשע של חכמ"ל אינו פסול לעדות ולשבויה
 כמו שהבאתי למעלה דגם לזרק לפרניו קראו חכמ"ל בשם
 רשע והכונה עכ"ה רק בדבר זה, ובפ"ה דמס' אבות גבי
 הולכי בית המדרש אמרו ג"כ לא הולך ולא עושה רשע,
 וכן שם גבי נוחתי נדקה לא יתן ולא יתנו אחרים רשע, וכן
 אמרו חכמ"ל איזה רשע ערוס זה המשכה זהו בוגרת,
 וטכ"ז לדעתו לא יעלה על לב שום אדם לפסול כל בני
 לשבויה או לעדות וע"כ ו"ל כ"ל דהא דפסל בהגמיי
 בשם מהר"ם לעדות ולשבויה את מי שמגזיח ידו להכות
 את חניו משום דנקרא רשע, היינו רק משום דמבואר
 רשעתו בחורה דהקרא קראו רשע, אבל לא מי שחכמ"ל
 קראו רשע, שוב ראיתי בחש"י מהר"ם ח"ב ח' אה"ע ס'י
 מ"ג שמבואר דברי הגהמיי בשם חש"י מהר"ם כ"ל לענין
 מגזיח ידו על חניו, ונגמגס בדבריי מכה אחת ק"י
 אחרות על דבריו ומיישב דבריו ג"כ כ"ל דרשע של דברי
 קבלה לא חשוב רשע לענין שיהיה פסול על ידו לעדות
 ולשבויה [ואינו מוסיק עוד ראי' שאפילו רשע בדברי קבלה
 אינו פסול לעדות שהרי הלכה מרווחת בש"ס בפ"ק דבי"מ
 ומוכח להלכה בח"מ ס'י ל"ב ולי"ד דהבופר במלוה אפילו
 בלא עדים נגדו הוא כשר לעדות ולשבויה והרי זהו ודאי
 דנקרא רשע שהרי מקרא מפורש הוא לזה רשע ולא יגלס,
 הרי דמי שאינו משלם חובו נקרא רשע ומוכח בש"ע ח"מ
 בפשיטות, אלא ודאי ש"מ כ"ל דרשע שג דברי קבלה לא
 חשוב רשע לענין שפסול ע"י לעדות ולשבויה, ובמכ"ה של
 הגאון מצערזאן ז"ל שלא העיר בכל זה] ובאמת גם בהך
 דינא של המגזיח ידו על חניו להכותו לכאורה דבר קשה
 הוא לפסלו בשביל זה לעדות ולשבויה, ובמהר"ם כ"ל
 גמגס באמת בדיון זה וסיים ואפשר דדרש כ"ל דנקרא רשע
 דברי אגדה הם ולא עיקר דרשה הוא ויש לחוש להחמיר
 עכ"ל, נראה מדבריו הללו דאפי' במגזיח ידו על חניו
 אינו פסול בהלכה לעדות ורק במקום שיש חומרה ע"י
 מה שנפסול אותו לעדות מחמירנו לפסלו, אבל במקום שיהי
 קולא לא פסלין אותו, ואין לדבריו גם בהגהות הגאון
 רצ"ד ז"ל על ח"מ סימן ל"ד, ועכ"פ בעני המוספק בחורה
 אף דנקרא רשע מ"מ ודאי דהנוטלו לחרה לא נפסל לעדות
 ולשבויה ולא כה"ס משפט שלום שלא נחית לכל זה, ולפי
 כ"ל כ"ל דאפילו אם קדשה ואמר ע"מ שאני נדיק מ"מ
 צריכה ממנו גע דבלשון בני אדם לא נקרא רשע רק רשע
 שהוא פסול לעדות ולשבויה, אבל רשע כזה של עני המוספק
 בחורה לא הוי רשע רק על דרך אגדה ולא עפ"י עיקר
 הדיון גמור של דאורייתא שהרי אינה יולדה ממנו בדיינים
 ולכן ודאי צריכה ממנו גע.

ומה שהקשה על מה דאיתא בש"ס לק"ה ביד שמאל ולא
 ביד ימין דאיכה חד עעס משום דקושר בה תפילין,
 והקשה דמ"מ הלא שמאל עדיפה בענין זה שהרי מניחין
 עליה תפילין ונעשית מרכבה להמורה והבדוקשה בעלמה.
 הנה הגם שאין דרכי ליישב ק"י ודקדוקים בפרט בדברים

שאין רק כעין דברי אגדה, מ"מ השיבו זהו דלק"מ,
 שהרי מקנחין באצבעות והרי אין מניחין התפילין ביד
 שמאל על האצבעות אלא על הזרוע, ומן הזרוע עד האצבעות
 כמה וכמה אצבעים יש וכל אבר ואבר נחשב לענין זה כדבר
 אחר, אבל ביד ימין קושרין התפילין בהאצבעות עלמין ואם
 יקנה בלוחו האצבעות עלמין שקושר בכן התפילין הוי כעין
 גנאי לכך מקנחין ביד שמאל, ועוד שהרי אפילו בשמאל
 שמקנחין זה אין מקנחין באצבע האמצעית שבוכיין עליה
 הרצועה משמע מזה דהעיקר תלי באצבעיה אבל מה שמניחין
 התפילין על הזרוע לא איכפת לן, והנני בזה יודידו דו"ש
 וש"ת שלי הכרה.

שמעון גרינפעלד

סימן ל

סעמיכאלי י"א. שנת תרע"ה לפ"ק.
 את תג המאות, יחוג בחדור ודיות כבוד גיבו
 הרה"ג וכו' כקש"ה מו"ה ישע"י ג"י אב"ד דק"ק
 וואדקערט.

T אחדשה"ט הנה בדבר השאלות אשר אינם נוגעים לענינה
 דיומא ימחול לי כ"ה שלא חובל עתה להשיב
 וכו' ואולם בדברים הנוגעים לענינה דיומא הוכרחתי להשיב
 אף שאני מוכרח לכתוב בציט של איש אחר כי נזקקים
 לשאל כענין, והנה בדבר לומר הלל בליל פסח בציטונים,
 גם דעתי נוטה כן שמעכ"ה י"י יורה להשי"ן שאמר אותו
 קודם עלינו, כי כן נוהגים בהרבה מקומות אפי' במקומות
 שאין מחפלים בנוסח האר"י ז"ל שרצו על נוסח ספרד,
 אלא מחפלים הכל בנוסח אשכנז מ"מ הומרים הלל בליל
 פסח בצרעה, וכן ה"י נוהגים צעיר חוסב עוד דימו מורי
 הגאון מהר"ם שיק ז"ל וכן צעיר ס"ה עוד דימו הגב"ל
 ר"י אסאד ז"ל, וכן נוהגים במקומות אף שמחפלים בציט
 הכנסת בנוסח אשכנז מ"מ הומרים הלל בליל פסח בצרעה,
 אולם בתנאי כפול ומכופל רק באם לא יהי ע"י ח"י אחר
 מחלוקת אבל אם יוכל להאמת ע"י ח"י אחר נדנד
 מחלוקה, יניח להם מנהגם ואל ישנה מנהגה ממה שהיה
 מקודם, כי אף שענין אמירת הלל בליל פסח בציט הכנסת
 מבואר במס' סופרים כמובא בעור אר"ה בס"י חע"ג, וגם
 האר"י ז"ל מחזיק הרבה לומר הלל בליל פסח שגורם לעשות
 חיקונים בשמים ממעל, מ"מ הפגם הנעשה ע"י גרם אחר
 נדנד מחלוקה כל שהוא הוא פוגם יותר בשמים מכל
 החיקונים שנתקן ע"י אמירת ההלל, וכל בר דעת יבין
 וישיביל כי אדרבה ע"י דבר זה שמעכ"ה יפיה יפיה לעשות
 דבר שיוכל לגרום מחלוקת ויקיים צוה מה שכתוב בחורה
 ולא יהיה כקרת ועדתו אשר לדעת הסמ"ג הוא מן החרי"ג
 מלות ובלאו הוא שאל יעשה דבר הגורם מחלוקה, ומטעם
 לאו זה מבואר במשנה פסחים פרק מקום שנהגו וכן כמה
 פעמים בש"ס בבבלי וירושלמי שאל ישנה אדם מן המנהג

ספר ש"י"ר מהרש"ג
 חק וליבין
 גרמ"ג ב"עמיון לר"נפאל צ"ב

מפני המחלוקת שהפירש בזה הוא שאסור לשנות מפני המחלוקת בזה שיהי מעב"ת מהר בזה ויקיים לאו זה בכל ענפיה, בזה יתהווה ממילא כל החיקונים בשמים שהי נעשים ע"י אמירת ההלל, וכב"ג מוכריהם אנו לומר גם לענין חק"ש בר"ה דמבואר במדרשים ודיותר בדברי האר"י ז"ל מגודל החיקונים הנעשה בשמים ממעל ע"י מלות חק"ש, ומגודל ההכרח למעלה זו, וא"כ כשהל יום ר"ה בשבת שאסרו חכמ"ל לתקוע משום שמא ישבירו וא"כ איך נעשים החיקונים הנלרכים בשמים יומעל, וקושיא זו יוקשה ג"כ על יום ראשון של חג שהל נהיות בשבת דאסרו ליעול לולב מעטם גזירה, והרי מלוא לולב חג נלך מאוד לנורך המשכת חסדים בעולם וכי ח"ו לא יתמשכו החסדים הנלרכים כלל, וכן בר"ה שהל בשבת לא יתמחקו הדיונים כלל, אלא ודאו לריך לומר כנ"ל, דכיון דהתורה לוחה לשמוע לדברי חכמים בחקנים אף לבעל דברי תורה בשאל"ת וזוהי לא חסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכן על פי התורה אשר יורוך וגו' בכת מה שמקוימים דברי התורה הללו, בכת זה בעלמא נמתקים כ: הדיונים הנלרכים להתמתק וכן נמשכים כל החסדים הנלרכים להתמשך כאילו הי מקיים המלות בפועל ממש, ומה שפוגם בזה שאינו מקיים המלוא משבית יותר בקיום המלוא לשמוע דברי החכמים, וכמוזמה לי שראיתי בן גס בסי אגרא דפרקא להגאון מהר"א ז"ל שאמר כעין זה לפני הה"ק בעל עטרת צבי ז"ל וקלסי, וי"ל דלוא כיוונו חכמ"ל בזה שאמרו יש כח ביד חכמים לעקור דבר של תורה בשאל"ת, היינו שיש כח בידם שיהי נעשה כל החיקונים בשמים ממעל שהי נעשים ע"י קיום המלוא, ונמא שלא חסר לנו כלום מכל החיקונים הנלרכים להעשות, וגם לוא כיוונו בזה שאמרו כשם שקבלתי שכל על הדרישה כך הקבל שכל על הפרישה שלא כיוונו בזה לשכל פשוט שא"כ חקשה וכי עשה הדבר על מנת לקבל פרס הרי מבואר במשנת אבות שאין לעבוד את הש"ת ע"מ לקבל פרס אבל כיוונו בזה דכיון דפירש מלדרוש בשביל כבוד שמים א"כ כל החיקונים שהיו נעשים בשמים ע"י מה שהי דורש יתהוו עתה ע"י הפרישה בשביל כבוד שמים, וגם ו"ל הרי אמרו חכמ"ל דחישב אדם לעשות מלוא ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, א"כ הרי לולא חיקון חכמ"ל הי חוקע שופר בר"ה אף כשהל בשבת וכן הי לוקח האחרון וחי עושה עמו הנעשים כחיקון הראוי רק דהוא אנוס מכה חקנת חכמ"ל א"כ נעשים בשמים ממעל כל החיקונים הנלרכים ע"י הרצון לקיים המלוא, וי"ל עוד דכיון דבקיום המלוא יש גדר וסייג לשמירת שבת קודש, א"כ קיום מלוא שמירת שבת בכל פרטים הנלרכים עושה בשמים ממעל כל החיקונים הנלרכים הארכתי קנה בזה בגם שהוא כעין דברי הגדה ישן כי ע"ז וכל מעב"ת נ"י להבין דעתי בענינים אלו ולדמות מילתא למילתא על ענינים אחרים כיוצא באלו.

רם ומצרך, ולאשר אז לא יספור אותמים ע"ה ופשוטי עם וכי יש שני תורות ח"ו, והנה הבנתי מתוך כותלי מכתבו שאין מחלוקת אלא מנין בליל ב' אחר הסדר לספור צביותו בעשרה כמו שהוא המנהג במקומינו רק הוא סופר צביותו ביחידות וזה דעתי נעשה שמעב"ת יספור בצבכנים אחר התפלה קודם הסדר כי בלילה לא נמלא בדברי האר"י ז"ל שיהי ההיוב דוקא לספור אחר הסדר, ורק שהצואו בן צעם הרמ"ע מפלגו ור' משה זכות שאמרו בן לפי דרך האר"י ז"ל, אבל כבר הביא החיד"א ז"ל בענינו בשהי חיים שאל ח"ב סי' י' שהמקובל הגדול רבם של כל מקובלי הספרדים ז"ל היי הה"ק מו"ה שלום שרעבי ז"ל נתן עעם גם עפ"י הקבלה של האר"י ז"ל לספור בצבכנים קודם הסדר והגם שלא ישרו דבריו כ"כ בעיני החיד"א ז"ל, אבל ידעתי שהה"ק בעל בני יששכר ז"ל ספר ג"כ בצבכנים אחר התפלה קודם הסדר וכן נהג אחריו נכדו הה"ל ר' שלמה ז"ל שהי אצ"ד במקומאטש, וכב"ג המקובל מו"ה יצחק חיות ז"ל בעהמ"ח ספר בית יצחק על מסי מגלה, וידעתי שהי מקובל גדול כמעט יחיד במדינה בחכמה זו, וגם הלא על פי ההלכה אסור לאכול קודם ספירת העומר, ואיך יעשה צביותו סעודה גדולה של יו"ט ושחיית ד' כוסות קודם קיום המלוא, וגם שמא ישן על הסדר או שמא ישכח ויעל לגמרי ח"ו המלוא לכן דעתי שמעב"ת נ"י יספור בצבכנים בצבור ואין לנו להתחכם על דברי חכמ"ל שאמרו כך ובכת קיום דבריהם נעשים ממילא כל החיקונים מלמעלה כראוי, וכ"כ בסדור החניא שטוב יותר לספור בצבכנים ובמקומינו שהמנהג הי מעלמו בן שאחר הסדר מתקבלים אליו צביותו כמה מנינים ומנגינים שירות והשבתות ולומדים קנה דיני העומר ואח"כ סופרים סה"ע בעשרה לא ריחתי לבעל מנהגם כמוזב ונפרט שנפלו חיובו חשייה שכחתי למעלה שכיון שרבים הם צבכנים לא שייך שכהה כ"כ, אבל לולא זאת גם אנו הייתי סופר בצבכנים, וגם מוזב בשכל שאין לוא סחורה מדברי האר"י ז"ל, שהרי אפי' גבי עריפות מליו כמה ענינים שהם מועילים להכשיר ולא להטריף כמו סדקים בסו' ל"ה צו"ד, וכב"ג נמי נראה בזה שאמרו חכמ"ל כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה, והכי יעלה על הדעת שאם אדם לומד הי עולה בלילה שיהי לו עוגם כאילו העלה עולה בלילה וכן אם לומד הלכות עולה נדבה בשבת או בעוממא שיהי כאילו הקריב בשבת או בעוממא ח"ו אלא ודאו שרק למעלייתא אמרינן בן [ומה שנדפס בסידורים דהאומר סימני הקטרת בע"פ וחיסר אחד יש עליו השש חיוז מיתה ח"ו, ליחא כלל, ורק שלא קיים המלוא כחיקונה אבל חיוז מיתה מאן דבר שמ"י] וכן נמי בנידן לידן מה שמקיימין דיני התורה לספור ספ"ע בזמנה גורם אה"כ בעת שיערך חיקונים למעלה ולדעתי הדברים נכונים למשכיל ומעיין הוטב בדבר קילור הדבר בענינים אלו בל מה שיעשה אדם לש"ש נכון הוא. ידיו דו"ש גיסו.

שמעון גרינפעלד

L

מדבריהם על מצה בערב הפסח, אך ממש"כ התוס' שמכין אותו מרדות, וכן ממה דאיתא בירושלמי דהוי כבועל ארוסתו בבית חמיו, מוכח להדיא שחכמים אסרו מצה באכילה בערב פסח, ולא משום שמגרע בקיום מצותה בפסח, דאל"כ אם האיסור משום מצת הערב לא היה חייב מלקות מדבריהם, ויש עוד לעיין בלשון הרמב"ם שכתב 'שאסרו לאכול מצה'. (הגר"ח, כתבי תלמידים)

עליו, עי"ש. ונראה להוכיח כדבריו מלשון המשנה שהרי תנן "שבכל הלילות" אנו אוכלין חמץ ומצה, ואף ליל י"ד במשמע. ויש לחקור האם איסור אכילת מצה בערב הפסח הוא משום שמגרע בקיום מצות מצה, וכדמשמע מלשון הרמב"ם שאסרו לאכול מצה כדי 'שיהא היכר לאכילתה בערב' והאיסור הוא משום המצה של בערב תאכלו מצות, או דילמא הוי איסור אכילה

בענין הלל בבית הכנסת בליל פסח

(תהלים לד) 'ונרוממה שמו יחדו', וכשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך שכבר בירך ברכים. הרי מבואר להדיא דמצוה מן המוכרח לקרות הלל בליל פסח בבית הכנסת ובברכה, וכמו שכתב המחבר. ונראה, דפשטות הפסוק (בישעי' ל, ט) "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" דמזה ילפינן בגמ' ערכין (י, ב) חיוב אמירת הלל ביום טוב היינו שיש חיוב לומר את ההלל בליל הפסח, דפסוק זה איירי בליל הפסח. ומה שאומרים את ההלל בסדר בהגדה, אין זה מדין חיוב אמירת הלל ביום טוב אלא מדין הלל על הנסים שעשה לנו הקב"ה ביציאת מצרים, ומדין הלל על הנס, ולא מדין חיוב אמירת הלל ביום טוב. ולכן נראה שצריך לומר הלל בליל הפסח בבית הכנסת ובברכה.**

כתב המחבר (בסי' תפז ס"ד), בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה תחלה וסוף, וכן בליל שני של שני ימים טובים של גלויות, והרמ"א חולק עליו, וכתב: וכל זה אין אנו נוהגים כן כי אין אנו אומרים בלילה בבית הכנסת ההלל כלל.

והנה במסכת סופרים (פ"כ ה"ט) מבואר להדיא כדעת המחבר, שחייבים לומר הליל פסח הלל בבית הכנסת ובברכה, דאיתא שם, דאמר ר' שמעון בן יהוצדק, ימים שמנה עשרה ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל, ואלו הן, שמונת ימי חנוכה * ושמונת ימי החג, ויו"ט של עצרת וחג הסוכות ויום שמיני עצרת, ויום טוב הראשון של פסח וליליו, ובגולה עשרים ואחד יום ושתי לילות, מצוה מן המוכרח לקרות הלל בשני לילות של גלויות בבית הכנסת ולברך עליהן ולאומרן בנעימה לקיים מה שנאמר

* ראה בהגהות הגר"א שם.

וכן נהג מרן הגר"ח לומר הלל בליל פסח בבית הכנסת ובברכה כדעת הגר"א, והיה מצוה אף את בניו לומר הלל בברכה. (וראה בהגדה עמוד צ"א) שמרן הגר"ז נהג שלא לומר הלל בבית

מותרות, זה, אף- א מיקרי כ, א). הסדר זשלחן ז, שני ז היה ז. דס"ל ונחלק ד יום שישב מקום בב"ח י בכל יע"ז יוצא לשון זקיה זכר זשר, ראה זב"י ז"ד

הצבה על סוס

מגינתו

[מכניסין]

קובץ הוספות

קובץ הוספות על פסח בענין הלל

מִרְן הַבַּיִת הַזֶּה
הַגְּרִי"ח הִיָּה נֹזֵר

כתב הרמב"ם
אסורות ה"ד) הא
הייב כרת, ובהל'
זר שאכל תרומו
תרומה בכזית כ'
מאי שנא בהנך!
וגבי נזיר (פ"ה
ברביעית, וכן בא
ה"א) בשתה רב
הגר"ח דזה תלו
דגבי דם וגבי ה
אכילה, שיעורנ
וביהמ"ק שכתבו
השיעור הוא רב
הקשה לו
ממש"כ הרמב"ם
ה"ה) כל האוכל
ממנו רביעית י'
לוקה, שנאמר 7

מעשה שנזדק
הגאון רבי מע
חאסלאוויטש בד

2. עי' בגמ' (ברכ
שמניחו ע"ג יד ימ
בימינ', ומשמע
שכנראה כתבו ל
האצבעות) והאצו
ואיכא נמי אחיזו

קרא גופא ד"השיר יהיה לכם כליל
התקדש החג", ומשמע דזה דין דאמירת
הלל באכילת הקרבן פסח ולא מדין
אמירת הלל ביום טוב. וצריך לומר,
דכאמת הוא מדין אמירת הלל ביום טוב
וכדמשמע פשטיה דקרא דפסוק לא מזכיר
כלל אכילת קרבן פסח אלא דזמן בית
המקדש קבעו את אמירת ההלל כליל
פסח מדין הלל ביום טוב, בעת אכילת
הקרבן פסח. (הגר"ח כתבי תלמידים)

ק.ד.ש

א) מִרְן הַגְּרִי"ז הַחֲמִיר לַעֲצֵמוּ וּלְקַח לְקִידוּשׁ יַיִן נָקִי לְלֹא תוֹסֶפֶת סוּכֵר, וְכַשִּׁיטַת
הַרְמַב"ם (הַלְכוֹת שֶׁבֶת פַּכ"ט הַי"ד) שְׁאִיִן מְקַדְשִׁין אֶלֶּא עַל יַיִן הַרְאוּי לְנִסְךְ עַל
גְּבֵי הַמְזֻבָּח, וְאִם נִתְעַרַב בּוֹ דְּבַשׁ אִיִן מְקַדְשִׁין עֲלָיו.¹

ב) אִף בְּלִיל פֶּסַח (כַּבְּכַל הַשָּׁנָה) לֹא קִידְשׁוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל מִרְן הַגְּרִי"ז לַעֲצֵמָם,
וְהָיוּ יוֹצְאִים בְּקִידוּשׁ עַל יַדֵּי מִרְן, מִשּׁוּם "בְּרוּב עִם הַדְּרַת מֶלֶךְ".

הכנסת, וטעמו היה, דהן אמנם שני דיני אמירת הלל הם, דהלל שצריך לאומרו בבית הכנסת
הוא מדין אמירת הלל ביום טוב, ובפסח יש חיוב לאומרו אף בליל החג דפשטות הפסוק 'השיר
הזה יהיה לכם כליל התקדש החג' פירושו שצריך לומר הלל בליל פסח, והלל שאומרים בהגדה
הוא מדין הלל על הנסים שנעשו לנו ביציאת מצרים, מכל מקום אולי בהלל הנאמר בהגדה
אפשר לצאת חובת שניהם בין חובת אמירת הלל בליל פסח מדין הלל ביום טוב, ובין חיוב
אמירת הלל על הנסים שנעשו לנו ביציאת מצרים, ולכן לא היה אומר הלל בבית הכנסת, והיה
אומרו רק בהגדה. ומסופר, שפעם אחת שמע מרן הגר"ח איך שבנו מרן הגר"ז מפקפק בחיוב
אמירת הלל בבית הכנסת [וכדעת הרמ"א] כעס עליו ואמר לו: הלא פשטות הפסוק 'השיר הזה
יהיה לכם כליל התקדש החג' פירושו שיש חיוב לומר הלל ב"ליל" הפסח, מדין חיוב אמירת הלל
ביום טוב. [אולם מרן הגר"ז, סבר שבהלל שאומרים בהגדה אפשר לצאת הן ידי חובת אמירת
הלל בליל פסח מדין הלל ביום טוב, והן חיוב אמירת הלל על הנסים של יציאת מצרים].
ומסופר, שהרבה שנים כשמרן הגר"ז היה בבריסק עוד בחייו של מרן הגר"ח כשהיה הצבור
מגיע להלל היה הוא עם המו"צ הגאון רבי שמחה זליג ריגר יוצאים מחוץ לבית המדרש,
ומתפללים ודנים בענין אמירת הלל בליל פסח בבית הכנסת, וכשהיה הציבור מסיים את
אמירת ההלל בברכה, היו שבים פנימה.

1. ראה במשנה ברורה סימן ערב סקל"א שכתב בשם הפמ"ג דלרמב"ם יש להחמיר שלא
לקדש על יין שמשמים בו מי דבש או סוכר, וז"ל הרמב"ם שם: אין מקדשין אלא על היין
הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית
גדולה אין מקדשין עליו, כך אנו מורין בכל המערב. ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא
נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה, או מבושל שאין
מקדשין על אחד מהן, עכ"ל. והראב"ד הסכים לשיטת הרמב"ם דין שנתערב בו דבש או
שאור אין מקדשין עליו, ובשו"ע סימן ערב ס"ח הביא ב' הדיעות, וברמ"א כתב דהמנהג לקדש
עליו אפילו אם יש לו יין אחר אלא שאינו טוב כמו היין הזה, וראה מש"כ המשנ"ב (בסקל"ג).

התורה דסוכות הוא די"ל דאינו חלק מחובת היום.

[ו] בנוסח ותודיענו: ותנחילנו... חגי נדבה (ברכות לג:). ועמשייכ במהרשייא בח"א בביאור לשון זה. ורבנו הציע עוד ב' פ"י: א) ערמביים פ"ו מכלי המקדש הי"ט וי, שאפילו יחיד שהתנדב עצים... אסור באותו היום בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה (עיי"ש בכס"מ שהביא מלשון הגמ' - יו"ט שלנו היה), ודבר זה מנהג. ואולי ילי"פ בכונת הלשון "חגי נדבה" דר"ל, שהבאת קרבנות נדבה מחייבת ביו"ט. ב) אי"נ ילי"פ עוד, דכשבא הרגל מחוייב האדם להביא אתו למקדש כל הנדרים והנדבות שיש אצלו, כדכתיב, ובאת שמה והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם וכו', ואם לא הביא, הרי זה עובר בעשה, נמצא שהחג מחייב בהבאת הנדרים ונדבות, ואולי לזה נקראים הרגלים חגי נדבה, שהרי הרגל הוא המחייב להבאת הנדרים ונדבות.

[ז] ערמ"א לה"י פסח (תפ"ז ס"ג) שביו"ט שחל להיות בשבת, מזכירין שבת באמצע יעלה ויבוא בתפילה, ומקורו במהרי"ל בשם מנהג בעלי התוס'. ובמשנה ברורה שמה (ס"ק ט"ו) הביא שהמנהג כיום הוא דלא כהרמ"א. ושמעתי שרבנו אמר שמנהגו הוא כהרמ"א. [ובלבד ש תמה על מנהג הרמ"א, דהלא כל ענין תפילת יעלה ויבוא הלא נתיסד ע"פ הפסוק בפי בהעלותך וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם וכו' והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם וכו'. והתם ר"ח ויו"ט כתיב, שבת לא כתיבא, ולפיכך אין אומרים יעלה ויבוא בשבת רגילה, וא"כ קשה דאף ביו"ט שחל להיות בשבת ג"כ לא שייך כל הענין של פקידה וזכרון לשבת, ואין מקום כלל להזכיר שבת ביעלה ויבוא. ואולי יש ליישב תמיהתו עפ"י יסוד רבנו (ע"י מסורה חוברת ג', עמוד לח), דביו"ט שחל להיות בשבת, שתי הקדושות מתמזגות יחד להוות קדושה אחת של שבת-ויו"ט, ומעתה, לא רק קדושת היו"ט מחייבת בזכרון, אלא הקדושה המיוחדת של שבת ויו"ט המצורפין אהדדי, ושפיר נחא מה שמזכירים (לפי מנהגם של הרבה מבעלי התוס') אף של שבת בתפילת יעלה ויבוא. (ד"ע).]

[ח] רבנו היה מייעץ להרבנים שכל היכא דאפשר מבלי לעשות מחלוקת בקהילה, שכדאי להם להנהיג אמירת ההלל בברכה בבית הכנסת בבי הלילות של פסח [אפילו במקומות שלא נהגו כן מתחילה],

ואף בנוסח
ננין בריאת
של היו"ט,

מימה) את
תפילה -
שראל וחג
ויו"ט ברי"ה
ל ויוה"כ),
ו באותיות
וגי הרגלים
יסו כאילו
זפרו מקור
בזה, דאינו
היום בפני
ים, לכולם
ושת היום
נוהגים בו
ז. והראי
ד תנא -
זת ושייכן
לחו באותו
כולן שוה

רי אפרים
זסר פסוק
ולקוראו,
"צ לחזור
קום לומר
זת [והוא
ז בקריאת

נפש הרק
הז"ל ק סולובייץ-ק צ"ס
נכתב ונערך על ידי
מחברת ג' צ"ס שכתב על"א

כי כן נראה לו להלכה מעיקר הדין. [ביתד נאמן, הי חשון, תשי"ג (עמ' כה), הובא שמנהגו של הגרי"ח היה שלא לומר הלל בבית הכנסת בליל פסח].

L

□ □ □

בענין ד' כוסות: א היתה תקופה מסויימת שבה עזבו רוב היהודים את העיר בריסק מפחד הרוסים, והגרייז, ז"ל, עבר אז לעיר חסלאוויטש להשאר אצל אחיו הגרייז, ז"ל, ודוחק גדול היה באותה שנה, והיה מן הנמנע להשיג די יין לכל יהודי העיר לכל ארבע הכוסות, ודנו אז הגרייז והגרייז בסוגי דארבע כוסות, וחדשו אז את הבאור המפורסם בדברי הרמב"ם בדין שתאן חי ושתאן בבי"א. ומאחר ששעת הדחק היה, והיה מן הנמנע לעשות אחרת, החליטו לסמוך אדעת התוס' שהבעה"ב יברך את כל ד' הברכות על כוס היין שלו, ושאר בני ביתו יצאו בברכתו – מבלי שיהיה לכל אחד ואחד כוס-יין, כמו שעושים תמיד בקדוש והבדלה. ודנו עוד לומר ע"פ דברי הרמ"א לאוי"ח סי' תפ"ג, דאם אין לו יין, יוכל לקחת חמר מדינה לדי' כוסות, דאולק, נוסף על מה שראש המשפחה יברך את כל ד' הברכות על כוס של יין, שיהיה בפני כל אחד ואחד מבני הבית כוס של חמר מדינה. והסכימו שניהם לומר שאין בזה שום הידור נוסף, דבחמר מדינה אין יוצאין ידי מצות חירות אלא רק ידי מצות ד' ברכות על הכוס, וזה כבר יצאו במה שאחד יברך על היין, ואין שום תוספת הידור במה שיהיה לפני כל אחד ואחד כוס של חמר מדינה של עצמו. [ולזה רמזים דברי הגרייז, ז"ל, בספרו, עיי"ש היטב בלשונו].

ב בענין כוס של קידוש כתב הרמב"ם פכ"ט משבת הי"ד, אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש... אין מקדשין עליו... להוציא יין... מבושל. ועיי' שו"ע או"ח (סי' רע"א סי"ח) שפסק המחבר שמקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש [כדעת התוס' והרא"ש, דהך גמי דב"ב פרק המוכר את הפירות (צו.)]. דאין אומרים קדוש היום אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, לא בא אלא לאפוקי יין שריחו רע וכיוצא בזה, משום גריעותא], וי"א שאין מקדשין עליהן.

ועיי' או"ח (סי' תע"ב סי"ב) מהירושלמי, דין אפילו בין מבושל ובקונדיטין. הרי להדיא שא לפסול במבושל ובנתערב בו שאור ודבש אלא דין כוסות ולשאר כוסות של ברכה. ומנהג רבנו הרמב"ם, שלא לקדש על מיץ ענבים, שהוא מבוט בו סוכר.

ג אלא שיש מקום להסתפק בליל פסח, כאותה הדעה שבתוס' פסחים (צ"ט:) ד"ה לא שהבעה"ב מברך כל ד' הברכות על הכוס [קיד המזון, וברכת השיר] להוציא לכל בני ביתו, חכמים ד' ברכות על הכוס [דוגמת קידוש על דכל השנה כולה], תקנו ג"כ מצות שתיית ד' כוסות חירות, דבכל דור ודור חייב אדם להראו בעצמו יצא ממצרים [עיי' הסיבה ועיי' שתיית להסתפק, אם סגי במה שהמקדש יש לו כוס ושארין בו סוכר בעד הכוס הראשון, ושאר בני הקידוש במה ששומעים ממנו, ומה שצריכים זהו מכח מצות חירות אשר היא מצות ארבע הרי מבואר בירושלמי הנ"ל דיוצאין במבושל דבליל פסח בעינן שהכוס הראשון של כל אחד ו קידוש, וכאילו כל אחד ואחד אמר (מכח דין קידוש על הכוס של יין המונח לפניו, וממ לתחילה לצאת י"ח שיטת הרמב"ם, שיהיה הכ ואחד מבני הבית מ"ן בלתימבושל ושלא הו"ס היה נוטה יותר להצד השני הזה.

ד בגמי פסחים (קח:) דבשתאן חי לא יצא הרמב"ם (פ"ז מחמץ ומצה הי"ט), ד' כוסות ה כדי שתהיה שתיה עריבה, הכל לפי היין ולפי ד' רבנו, שאלו שלא נהנים משתיית היין, ומיץ למצוה מן המובחר יש להם ליקח מיץ ענבים שתהיה השתייה עריבה לפי דעת השותה.

וב'ברכי יוסף'⁵⁶ כותב החיד"א: "אף בבתי כנסיות שלא נהגו בזה, טוב וישר לדבר על לב ראשי הקהל להנהיג ולומר ההלל בערבית, וכך עשו הרבנים מהר"ר בנימין הכהן ומהר"ר ישראל הנזכר. ה"ה ר' ישראל שלמה לינגון ואיזה רבנים בעריהם". והכוונה לשני גדולי רבני איטליה, תלמידי הרמ"ז.

ח. ההולכים בדרכי הבעש"ט ותלמידיו

התפשטות המנהג במזרח אירופה, פולין, רוסיה וליטא, החלה אצל החסידים ההולכים בדרכי הבעש"ט ותלמידיו, שבאמצעותם התפשט המנהג בכל אתר ואתר, וכך כתב בפשטות בסידור אדמו"ר הזקן - הסידור החסידי הראשון - לפני הלל: "אלו ימים שגומרים בהם את ההלל ב' ימים וב' לילות ראשונות של פסח"⁵⁷.

סיפור חסידי אופייני מתהלך על כמה מגדולי החסידות, המשקף את התחככות שנוצרה בין מנהג אשכנז לבין המנהג החדש ונביא ממנו גירסא אחת. הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל סיפר⁵⁸:

56 סי' תפז אות ח. וראה גם בספר 'נפש הרב', עמ' קפג אות ח: "רבינו [הגרי"ד סלוביצקי] היה מייעץ להרבנים שכל היכא דאפשר מבלי לעשות מחלוקת בקהילה, שכדאי להם להנהיג אמירת ההלל בברכה בבית הכנסת בב' הלילות של פסח [אפילו במקומות שלא נהגו כן מתחילה], כי כן נראה לו להלכה מעיקר הדין". וראה הגש"פ 'מבית לוי - קובץ הוספות' (ירושלים תשמ"ט), עמ' סה בהערה, שכך הוא גם דעת הגר"ח מבריסק זצ"ל, וכך הוא נהג למעשה.

57 על אף שבשו"ע סי' תפז סעיף ח הוא מסיים כדעת הרמ"א: ואין נוהגין כן במדינות אלו שאין אנו קורין כלל ההלל בבית הכנסת כלילה זה. [וכבר ידוע, שבסידור הביא מנהגים שע"פ קבלה וכו'].

58 סי' זכרון מאיר, נ"י. תשי"ד, עמ' נב (בהבא לקמן ראה 'אוצר מנהגי חב"ד', גיטן עמ' קי, ובהערה שם).

ובנוסף אחר, בס' 'י"ג אורות' (עמ' שפז): רבינו [הרה"ק בעל דברי חיים] מצאנו שח מענין אמירת "הלל" כליל פסח אחר תפילת ערבית בבית הכנסת, כי בתחילה סבלו החסידים מהמתנגדים על אודות מנהג זה, באמרום שעל מנהג זה שהזכיר המחבר בשו"ע, כתב הרמ"א "וכל זה אין אנו נוהגין כן", ואנן קיימא לן בכל דוכתא כהרמ"א. ואמר רבינו מצאנו, שבעת שכתב הרמ"א את

"בעת ההתחלה של דרך ח'תניא' היה על חג הפסח כמובן התפלל עם כל הקו עצמם החסידים בבית הכנו למחרת נעשה על ידי הש של החסידים, והמרא דאו כזה נגד הרמ"א שכותב בו אל יחרה אפך אדוניו מו היה נוכח וראה שהרמ"א ז "ואנו איננו נוהגים"? או לדאבונו, אין לנו המנהג מעניינים ביותר דברי ה לבו על חשיבות המנהג לאחר שהוא מבאר גרדי ז

זאת, זלגו שתי דמעות מעי כזה...
ואילו בס' 'מראה אש' (כר ושמש היה חתן גביר אחד של הרמ"א ז"ע אשר ידוע תפילת ערבית לא אמרו שו המתין עד שיצאו כל הקהי ושם נשאר עור איזה יונגע השני נשאר עור יותר וא הגדול וקראו לפנייהם לדין "הלל" בבית הכנסת של כן"?! ענה האברך ואמר: הרמ"א בזה הלשון! לכן ו אומר, "הלל" לומר אחר כן ואין אני יודע מפני מה ובס' 'מאיר החיים' (עמ' ש הרמ"א מתאונן שלדאבונו קדושת לוי, ברוקלין תשכ 59 דווינסק, ח"ב, סי' ח, עמ'

מנהג אבותינו בידינו

מחזור

ניסן - א

בכ"ז ל' ניסן' אגזרואנצור ט"ל"א

אמירת הלל בציבור בבית הכנסת בלילי פסח שפט

"בעת ההתחלה של דרך החסידות, נודמן הדבר שאדמו"ר בעל ה'תניא' היה על חג הפסח בוילנא. שום איש לא הכירו, רק אנ"ש. כמובן התפלל עם כל הקהל יחד, ואחר תפילת ערבית הסתגרו את עצמם החסידים בבית הכנסת שם, ואמרו את ה"הלל" בשמחה רבה.. למחרת נעשה על ידי השמש דשם מהומה גדולה על העוון הנורא של החסידים, והמרא דאתרא צווח עליהם בקול: איך עשיתם דבר כזה נגד הרמ"א שכותב בפירושו: "ואנו איננו נוהגים לומר הלל"?

אל יחרה אפך אדוני מרא דאתרא - השיבו "הרב" מלאדי, וכי מר היה נוכח וראה שהרמ"א ז"ל דפק על השולחן בעת שכתב את המלים "ואנו איננו נוהגים"? אולי כתבם הרמ"א בנחת, ברצותו לומר: לדאבונו, אין לנו המנהג הנאה הזה..."

מעניינים ביותר דברי הגאון הרוגוצ'בי, המגלה טפח אישי מרחשי לבו על חשיבות המנהג שנהגו החסידים. בשו"ת 'צפנת פענח'⁵⁹, לאתר שהוא מבאר גדרי הלל הוא מסיים: "וזה לנו האנ"ש אומרים

זאת, זלגו שתי דמעות מעיניו וכתב באנחה: ואנו אין נוהגין כן, במנהג טוב כזה..."

ואילו בס' 'מראה אש' (ברוקלין תש"מ, עמ' כג) מסופר: הרה"ק בעל מאור ושמש היה חתן גביר אחד בק"ק קראקא, וחותרו היה מתפלל בבית המדרש של הרמ"א זי"ע אשר ידוע ששם מתפללים בנוסח אשכנז, ובערב פסח אחר תפילת ערבית לא אמרו שם "הלל". והרה"ק היה משתוקק לומר "הלל", לכן המתין עד שיצאו כל הקהל מבית הכנסת והתחיל לאמור בהתעוררות גדולה. ושם נשאר עוד איזה יונגעלייט [=אברכים] אשר גם הם אמרו "הלל", ובלילה השני נשאר עוד יותר ואמרו "הלל" במנין. ובחול המועד ישבו הבית דין הגדול וקראו לפנייהם לדין את האברך, ואמרו לו: האיך מלאך לבך לאמור "הלל" בבית הכנסת של הרמ"א, אשר הוא כותב על זה "ואנו אין נוהגין כן"?! ענה האברך ואמר: רבותי! ככל ארבעת חלקי השולחן ערוך לא כתב הרמ"א בזה הלשון! לכן אני אומר שהפשט הוא כך, [שהוא] כאחד שמתנצל ואומר, "הלל" לומר אחר תפילת ערבית הוא טוב מאוד, אך אנו אין נוהגין כן ואין אני יודע מפני מה. והוטב הדבר בעיני הבית דין ולא קנסוהו. ובס' 'מאיר החיים' (עמ' קפב), שכך אמר הרה"ק בעל אמרי חיים מויזניץ, שהרמ"א מתאונן שלדאבונו אין נוהגים אצלנו מנהג יפה זה. וראה גם 'ילקוט קדושת לוי', ברוקלין תשס"ה, עמ' קצא.

59 דווינסק, ח"ב, סי' ח, עמ' ה.

ז"ה,
ז"ת,
ז"ה
ירלי

צל:
שט
- |
את

קף
ז"א
: 58

י"ד
קת
ז"ת
כה
(ט,
הג:

כן
י"ע,

ד',

[ס]

ז"ת,
הג
גנן
ז"ת

בבה"כ כמובא במסכת סופרים ובירושלמי ותוס' פסחים... ובמכ"ת הראשונים נטו בזה לגמרי, רק האנ"ש שי נצנצה בהם רוח הקודש ונבאו ולא ידעו מה נבאו... אך מה אני יוכל לכתוב למתנגד כמוך, כי [אם] גם אתה היית חסיד כמונו הייתי מגלה בזה לך רזין מדורשי רשומות ודורשי חמורות אך למתנגד כמוך די בזה ובפרט שאתה מגיד ומטיף ר"ל לכן אני מקצר ובא".

ט. התפשטות המנהג אצל הנוהגים במנהגי אשכנז

עם הזמן התפשט המנהג גם לקהילות ההולכים בנוסח אשכנז. וכפי שמעיד בשו"ת 'מהרש"ג'⁶⁰: "כי כן נוהגים בהרבה מקומות אפי' במקומות שאין מתפללים בנוסח האר"י ז"ל שרובו על נוסח ספרד, אלא מתפללים הכל בנוסח אשכנז, מ"מ אומרים הלל בליל פסח בברכה. וכן הי' נוהגים בעיר חוסט עוד בימי מורי הגאון מהר"ם שיק זצ"ל וכן בעיר סערדעהאלי עוד בימי הגה"צ ר"י אסאד זצ"ל, וכן נוהגים במקומינו אף שמתפללים בבית הכנסת בנוסח אשכנז מ"מ אומרים הלל בליל פסח בברכה".

וכך כותב גם רבי מנחם א"ש על אביו הגאון רבי מאיר א"ש אבדק"ק אונגוואר בעל ה'אמרי אש' בספרו 'זכרון יהודא'⁶¹: "גמר את ההלל בציבור בשני לילי פסחים בברכה לפניה ולאחריה". ובס' 'בית ישראל השלם'⁶²: בליל ראשון של פסח, לאחר תפילת ערבית, היו הולכים מבית הכנסת לבית המדרש ואומרים שם את ה"הלל". בליל שני לא אמרו "הלל". ובס' 'שואל בחיר ה'⁶³: בבית מדרשו של רבינו [הג"ר שאול בראך] אמרו "הלל" בלילי פסח אחרי תפילת מעריב.

ומענין שגם הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל ה'נודע ביהודא' נהג לומר הלל בליל פסח בברכה, כפי שהעיד עליו תלמידו הג"ר אלעזר

60 חלק א סי' ל.

61 מונסי תשנ"ה, דף מא ע"ב, אות קכב.

62 מנהגי מאטערסדארף, עמ' קלב.

63 עמ' ריט.

פלעקלס⁶⁴. וכן בבתי המדו לא"י, הנהיגו לומר "הלל" וראה בשו"ת 'דברי ישו סופר לתרי"ג [מצות] כתב ז"ל הנהיג בק"ק פאקש א לילי פסח בברכה תחילה הרה"ק ר"א מטשכנוב הראשונים של פסח הנהיג תחילה וסוף⁶⁷.

י. פשרה ב

יש שנהגו במנהג זה ל גדול חסידי שנהג כד הגה"ק מבוטשאטש נהג את השם בלשון ארמית, אך היו גדולי ישראל מרן החתם סופר, כפי שה הג"ר עמרם גרינוואלד הכשם⁷⁰. וכך פוסק המק בהגהות 'נוירות שמשון'

64 בספרו שו"ת 'תשובה מאו

65 ס' 'הגאון החסיד מוילנא'

66 לרבי ישראל וועלץ, ח"ג

67 הגדת 'ברכת אברהם', עמ

68 'ברכת אברהם', עמ' קסט

69 'מנהגי חתם סופר', עמ' ו

70 בתשובותיו, אר"ח סוף ו

בהגש"פ 'אור החמה', לי

71 לר"י צאלח מחכמי תימן,

אמירת הלל בציבור בבית הכנסת בלילי פסח שצא

פלעקלס⁶⁴. וכן בבתי המדרש שנוסדו על ידי תלמידי הגר"א בעלותם לא"י, הנהיגו לומר "הלל" בבית הכנסת בליל פסח⁶⁵.

וראה בשו"ת 'דברי ישראל'⁶⁶, שכותב: 'ומורי הגאון ז"ל בליקוטי סופר לתרי"ג [מצות] כתב שאביו הגה"ק מוהרא"ז [=אליעזר זוסמאן] ז"ל הנהיג בק"ק פאקש אף שהם כולם אשכנזים לקרות ההלל בשני לילי פסח בברכה תחילה וסוף".

הרה"ק ר"א מטשכנוב נהג בתפילתו כנוסח אשכנז, אך בלילות הראשונים של פסח הנהיג לומר בבית המדרש "הלל" שלם בברכה תחילה וסוף⁶⁷.

י. פשרה בתוך פשרה: הלל בלי ברכה

יש שנהגו במנהג זה לתצאין.

גדול חסידי שנהג כדרכו לצאת כל השיטות גם בזה נהג כך. הגה"ק מבוטשאטש נהג בברכה שלפני "הלל" זה ושלאחריו, לומר את השם בלשון ארמית, ובמקום תיבת "אלקינו" אמר "ריבונא"⁶⁸.

אך היו גדולי ישראל שנהגו לומר הלל בלי ברכה כלל. כך נהג מרן החתם סופר, כפי שהעיד תלמידו בעל ה'מהר"ם שיק'⁶⁹. וכך נהג הג"ר עמרם גרינוואלד מטשארנא, כפי שהעיד בנו בעל 'ערוגת הבשם'⁷⁰. וכך פוסק המקובל האשכנזי רבי שמשון בלוך מהאמבורג בהגהות 'נזירות שמשון' לסי' תפז, ובשו"ת 'פעולת צדיק'⁷¹.

64 בספרו שו"ת 'תשובה מאהבה', ח"א סי' צ, דף נד ע"ב.

65 סי' 'הגאון החסיד מוילנא', לר' בצלאל לנדא, עמ' קב, הע' 30.

66 לרבי ישראל וועלץ, ח"ג סי' קכה אות ב.

67 הגדת 'ברכת אברהם', עמ' צה בעטרת זקנים.

68 'ברכת אברהם', עמ' קסט. וראה מש"כ גם בספרו 'אשל אברהם', סי' תפז.

69 'מנהגי חתם סופר', עמ' נא הערה ח.

70 בתשובותיו, אור"ח סוף סי' קמה. וכך נהג בעל החזון איש, כפי שהובא בהגש"פ 'אור החמה', ליקוט דינים והנהגות, עמ' טז אות כח.

71 לר"י צאלח מחכמי תימן, ח"ג סי' רעו.

י"ת
דש
ו"ך,
ישי
גיד

נז.
פי'
ד,
סח
זיק
י"כן
מ"

י'
מר
ס'
ת,
י"
ש
לת

הג
זר